

DE STEMMING 2023 in opdracht van VRT NWS en DS

Stefaan Walgrave (UA) en Jonas Lefevere (VUB)

1

Donderdag 11 mei

DE HOUDING
TEGENOVER POLITIEK

De Stemming 2023

Onderzoek in opdracht van VRT en De Standaard

Stefaan Walgrave (UA)

Jonas Lefevere (VUB)

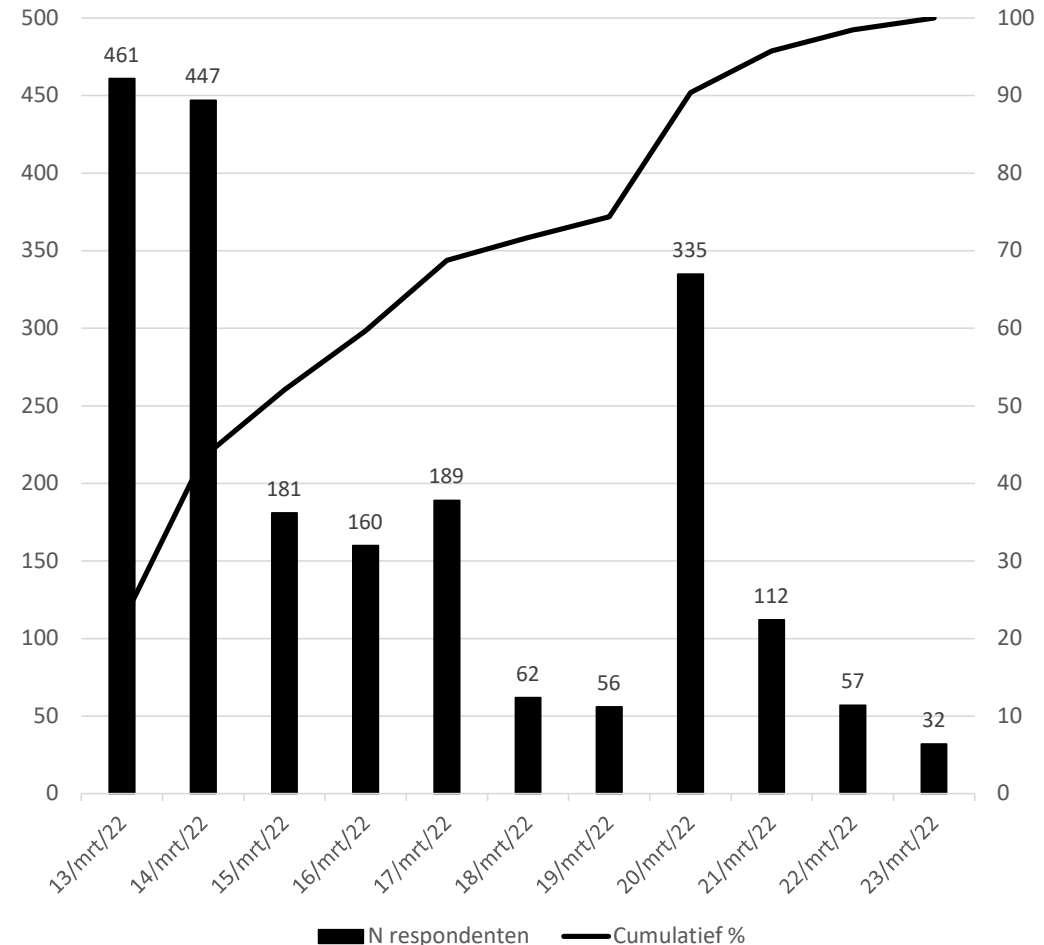
0. Methode

Onderzoeksopzet

- Cross-sectionele online bevraging bij nieuwe steekproef stemgerechtigde inwoners Vlaams gewest (N=2.092).
- Kantar stond in voor het rekruteren van respondenten, UA/VUB stonden in voor ontwerp vragenlijst, kwaliteitscontrole van de data, cleaning van de data, analyse en rapportering. Beide partners volgden samen veldwerk op.
- Representativiteit
 - Geen totaal willekeurige (random) steekproef (onmogelijk online). Respondenten uit bestaand panel van Kantar (*Topix*) en andere panels (Profacts) werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen.
 - Quota steekproef, waarbij beoogd wordt een steekproef te bekomen die gelijkaardig is aan de Vlaamse stemgerechtigde bevolking voor wat betreft leeftijd (vier categorieën), opleiding, geslacht, en provincie.
 - Responsgraad is niet te bepalen, want externe panels geven geen informatie over respons. Maar responsgraad zegt niet veel in vergelijking met willekeurige steekproef, want gerekruteerd uit panel – dus het gaat niet om een probabiliteitssteekproef.

Veldwerk (1)

- Veldwerk: 13 maart 2023 tot en met 23 maart 2023 (zie grafiek)
- Politieke context
 - Oorlog in Oekraïne nog steeds bezig (maar minder prominent)
 - Energieprijzen sterk afgevlakt
 - Bevraging werd voorafgegaan door lange stikstofcrisis in de Vlaamse regering, die net een stikstofakkoord had bereikt (11 maart 2022)
 - Federale regering net akkoord over migratie bereikt (9 maart 2023)
 - Het 'schandaal' (of minstens de commotie) rond de 'speciale vergoedingen' van ex-voorzitters van De Kamer was nog aan de volle gang

Veldwerk (2)

- Kwaliteit antwoorden werd gemonitord op verschillende manieren:
 - Respondenten met invultijd van minder dan 5 minuten werden geweerd uit de steekproef
 - Antwoorden van respondenten werden nagekeken op *straightlining* (in vragenbatterij telkens identiek antwoord geven of oplopend/aflopend patroon)
 - Respondenten die nonsensicale antwoorden gaven op open vragen (belangrijkste probleem, door politicus vertegenwoordigd voelen) werden verwijderd

Steekproef (1)

- Steekproef bevraging: N=2.092 vulden volledige vragenlijst in, N=1.921 gebruikt in analyses wegens non-respons op vraag over stemgedrag 2019, die wordt gebruikt om te herwegen
- Noteer dat we soms zullen vergelijken met de resultaten van De Stemming in 2020 (N=1.857), 2021 (N=1.908), en 2022 (N=1,884) en dat we daarvoor dezelfde herweging gebruiken

Steekproef (2)

- Onderstaande tabellen geven ruwe steekproefverdelingen weer, samen met het target voor de herweging
- Wat de herweging naar stemgedrag betreft, zien we dat in de ruwe steekproef er vooral veel te weinig 'niet-stemmers' zitten, en wat te veel N-VA- en VB-kiezers. Voor de andere partijen zit de ruwe steekproef er dicht bij (met name sterkte van 2019). Dat houdt de grootte van de herweging binnen de perken.

Geslacht en opleiding (N=2,092)	% in steekproef	% in bevolking
Vrouw, lager opgeleid	8,9%	10,1%
Vrouw, middelbaar	24,0%	23,0%
Vrouw, hoger opgeleid	18,0%	17,4%
Man, lager opgeleid	8,3%	9,9%
Man, middelbaar	23,5%	22,5%
Man, hoger opgeleid	17,4%	17,1%

Leeftijd (N=2,092)	% in steekproef	% in bevolking
18 tot 29	16,4%	16,9%
30 tot 44	21,8%	23,5%
45 tot 64	34,7%	33,7%
65 en ouder	27,2%	25,9%

Provincie (N=2,092)	% in steekproef	% in bevolking
Antwerpen	30,2%	28,2%
Limburg	13,3%	13,2%
Oost-Vlaanderen	21,8%	23,0%
Vlaams Brabant	14,0%	17,5%
West-Vlaanderen	20,8%	18,1%

Stemgedrag 2019 (N=1,921)	% in steekproef	% in bevolking
CD&V	9.6%	11.8%
Groen	7.8%	8.2%
N-VA	24.5%	21.2%
Open VLD	9.9%	11.3%
PVDA	5.8%	4.7%
sp.a / VOORUIT	10.9%	9.0%
Vlaams Belang	20.0%	15.6%
Andere	0.9%	1.6%
Blanco / ongeldig gestemd	3.8%	4.1%
Niet gaan stemmen	3.5%	10.0%
Ik mocht (nog) niet stemmen	3.5%	2.4%

Invultijd en weging

- Mediane invultijd van de vragenlijst was 20 minuten, wat ook de beoogde lengte was.
- In alle analyses gebruiken we een proportioneel gewicht (*iterative proportional fitting*) dat de verdeling van de steekproef corrigeert zodat de verdeling in de steekproef gelijk wordt gesteld aan de verdeling in de populatie voor wat betreft leeftijd, opleiding, geslacht, provincie en stemgedrag 2019.
- Het maximale gewicht is 4,8, voor kiezers die aangaven niet te zijn gaan stemmen in 2019. Dit was ook bij de vorige edities van De Stemming de meest ondervertegenwoordigde groep. Deze groep wordt in de analyses vaak buiten beschouwing gelaten omdat de focus vaak ligt op de partij-electoraten. Bij de andere respondenten is de maximale herwegingsfactor 2,5.

Bijkomende achtergrondvariabelen

- Voor DS2023 hebben we er voor geopteerd om meer in te zetten op 'harde' achtergrondvariabelen om te kijken of ze een effect hebben hoe mensen over politiek denken en zich politiek gedragen (stemmen)
- Buiten leeftijd, geslacht, en opleiding die we al hadden in de vorige edities, nemen we nu ook mee:
 1. Gezinsinkomen (vorige jaren hadden we alleen 'subjectief inkomen')
 2. Woonplaats (verstedelijking)
 3. Buitenlandse achtergrond

Inkomen

- Dit is een moeilijke variabele, alleen al omdat veel mensen weigeren hun inkomen te geven in enquêtes. Bovendien zegt een inkomen vaak niet zo veel, als je geen informatie hebt over de samenstelling van het huishouden
- We gebruikten de vraag: *Kan u aangeven wat het gemiddelde netto maandinkomen van uw huishouden is, dus uit alle bronnen en na aftrek van belastingen en sociale premies/verplichte bijdragen?* Respondenten kregen dan 12 antwoordmogelijkheden waarvan de eerste 10 samenvallen met de bekende inkomensdecielen in ons land en nog twee extra categorieën voor het 95ste percentiel en het 99ste percentiel (de echt hoge inkomens). Het laagste deciel is 'minder dan €1.800' en het hoogste percentiel is 'meer dan €14,500'. Noteer dat deze vraag alleen gaat over het maandinkomen, niet over het eventuele *vermogen* van huishoudens
- We vroegen ook naar het aantal personen in het huishouden, en meer specifiek naar het aantal volwassenen (+18) en het aantal kinderen (-18)
- Met die informatie kunnen we het zogenaamde 'gestandaardiseerde' inkomen berekenen. We gebruiken de CBS (Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek) equivalentiefactoren waarbij het totale inkomen gedeeld wordt door een factor die het aantal gezinsleden vat (met een verschillend gewicht van kinderen en volwassenen) ([link](#)). Die verdeling van gestandaardiseerde inkomens delen we dan op in drie grote groepen: de 25% met de laagste inkomens, de 50% met de middeninkomens, en de 25% met de hoogste inkomens
- In de analyses maken we dus gebruik van een variabele die 'lage', 'gemiddelde', en 'hoge' inkomenskwartielen onderscheidt. De scheidingswaarden worden eenvoudigweg berekend op basis van de kwartielen: de respondenten met de laagste 25% standaardinkomens komen in categorie 1, de 50% met de middelste twee kwartielen komen in categorie 2, en de respondenten met de hoogste 25% standaardinkomens komen in categorie 3

Woonplaats

- We vroegen aan respondenten om de postcode van hun hoofdverblijfplaats. Op basis daarvan bepalen we in welke van de zes clusters van gemeenten (zogenaamde 'Belfius typologie') de respondent woont ([link](#))
- Er worden zes clusters onderscheiden: (1) Woongemeenten (2) Landelijke gemeenten (3) Gemeenten met concentratie van economische activiteit (4) Verstedelijkte gemeenten (5) Grote en regionale steden (6) Kustgemeenten
- Waar relevant, splitsen we de resultaten uit naar de zes clusters om te kijken of de antwoorden systematisch variëren tussen clusters

Buitenlandse achtergrond

UPDATE

- Om de buitenlandse achtergrond van respondenten te bepalen vroegen we “*Bent u, of (minstens) één van uw ouders, geboren in het buitenland?*”. Indien een respondent hier ‘ja’ op antwoordde, dan werden opvolgvragen gesteld om te bepalen in welk land de respondent en zijn/haar ouders geboren zijn
- Van de 2.092 respondenten hadden 309 respondenten (14,8%) een buitenlandse achtergrond. Als we dit vergelijken met het aandeel in de populatie (inwoners van het Vlaams Gewest), zitten we in onze steekproef met een vergelijkbaar aantal voor 2022 (14,2% inwoners die zelf, of ouders hebben die, niet geboren zijn in België) ([link](#))
- Waar relevant splitsen we de respondenten met buitenlandse achtergrond uit, om te kijken of de cijfers significant verschillen met respondenten die geen buitenlandse achtergrond hebben. Echter, de groep respondenten met een buitenlandse achtergrond is heterogeen: wanneer we kijken naar de meest voorkomende landen van oorsprong, zien we dat bijvoorbeeld 22,7% van deze respondenten een Nederlandse achtergrond heeft (zelf of (één van) de ouders), 10,3% een Marokkaanse, 6,8% een Duitse, 5,5% een Turkse en 5,5% een Poolse achtergrond. In totaal werden 36 verschillende landen van oorsprong genoemd, die dan nog vaak in verschillende combinaties voorkomen (bvb. Zelf in België geboren, één Nederlandse en één Duitse ouder). Elk van deze subgroepen apart analyseren is onmogelijk, waardoor het moeilijk is eenduidige conclusies te trekken. Vandaar dat de meeste analyses in dit rapport het ‘effect’ van het hebben van een buitenlandse achtergrond *niet* meenemen; vaak hebben we het getest, maar het leverde meestal geen significant resultaat op

Structuur rapport

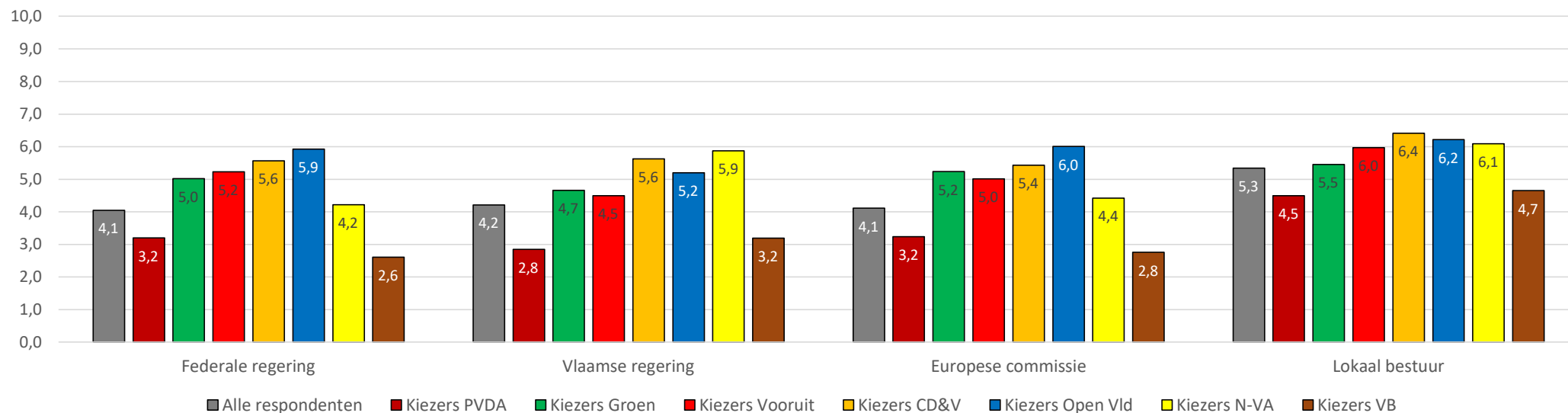
- De uitgebreide vragenlijst bevatte vragen over uiteenlopende thema's
- In dit rapport gaan we in op:
 1. Actualiteit: de stikstofcrisis
 2. Attitudes over politiek en beleid
 3. Links-rechts-plaatsing
 4. Belang van politieke thema's
 5. Issue ownership
 6. Dossier ongelijkheid/koopkracht/armoede
 7. Partijen in de media
 8. Eenheid of verdeeldheid van partijen en regeringen
 9. Cordon sanitaire
 10. Populariteit politici
 11. Polarisatie
 12. Kiesintenties ('de peiling')
 13. Kiezersprofielen en stemmotieven
 14. Belangrijkste/opvallende resultaten

2. Attitudes over politiek en beleid

Houding tegenover politiek

- Bij de belangrijke bevindingen van De Stemming 2020, 2021 en 2022 was de politieke ontevredenheid bij veel Vlamingen
- Tijdens de enquête voor De Stemming 2023 was de coronacrisis echter achter de rug, Oekraïne was naar de achtergrond geschoven, de energieprijzen waren sterk gedaald (maar de inflatie was nog steeds hoog), en de stikstofcrisis binnen de Vlaamse regering was net achter de rug. Bovendien had de federale regering net een migratie-akkoord bereikt. In het algemeen zou je kunnen stellen dat het, na de crisis van de voorbije drie jaren, weer wat beter ging (ondanks de uittredingsvergoedingsaffaire in De Kamer). Zien we verbetering in de tevredenheid over politiek in de data?
- Voor De Stemming 2023 presenteren we analyses over:
 - (1) Tevredenheid regeringsbeleid
 - (2) Tevredenheid werking democratie
 - (3) Vertrouwen instellingen
 - (4) Zich vertegenwoordigd voelen
 - (5) Het principe van politieke vertegenwoordiging
 - (6) Corruptie bij politici en overheid
 - (7) Hoe politici zouden moeten vertegenwoordigen
 - (8) Hoe boosheid jegens politici kan getoond worden
 - (9) Niet meer gaan stemmen als opkomstplicht wordt afgeschaft

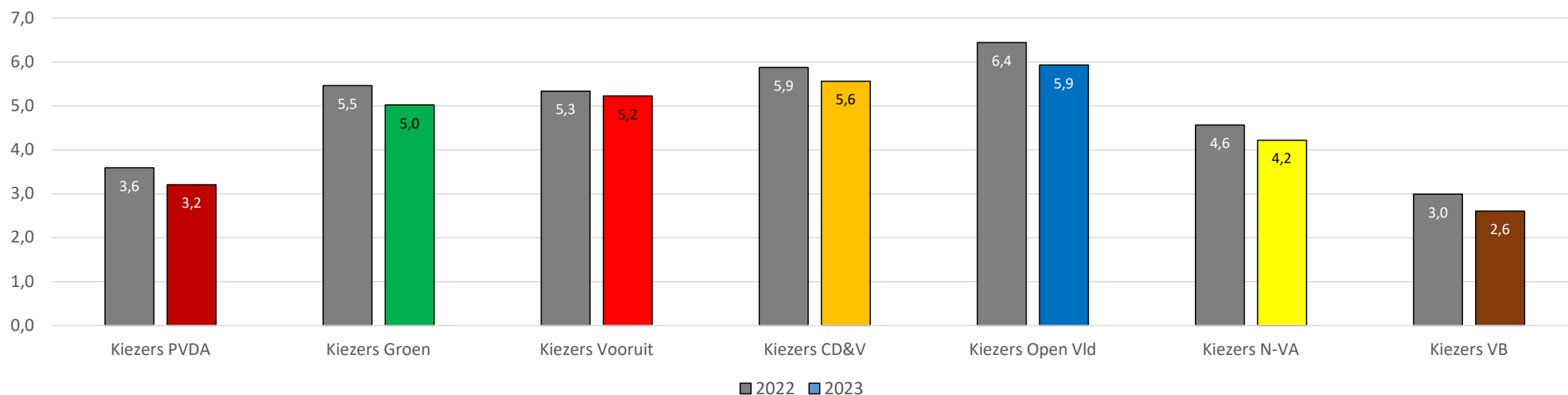
Tevredenheid regeringsbeleid

- *Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode?*
- In grafiek: gemiddelde score op schaal van 0 (helemaal geen vertrouwen) tot 10 (heel veel vertrouwen). Noteer dat 'alle respondenten' ook de niet-kiezers inhoudt. Alle beleidsniveaus zijn (nipt) 'gebuisd' met meer scores onder het neutrale middelpunt dan er boven, alleen het lokale niveau is 'geslaagd', zij het slechts nipt
- Globaal zien we het gekende patroon: respondenten hebben het meeste vertrouwen in hun lokaal bestuur (5,3 en dichtste bij). Meestal scoort een 'verder weg' bestuursniveau lager, maar dat is niet zo met de Europese commissie die deze keer, die 4,1 scoort. Er is nauwelijks verschil in vertrouwen in de Vlaamse (4,2) en de federale regering (4,1), het is beide laag
- Zoals vorige jaren, vinden we grote verschillen tussen de electoraten in hun globale beoordeling van de verschillende bestuursniveaus. Vlaams Belang-kiezers en PVDA-kiezers zijn het meest negatief over alle niveaus. Kiezers van Open Vld en CD&V zijn globaal het meest tevreden
- Er zijn opvallende verschillen tussen de federale en Vlaamse bestuursniveaus naargelang de partij in de regering zit of niet. N-VA-kiezers zijn negatiever over federaal (4,2) dan Vlaams (5,9), Groen-kiezers zijn dan weer positiever over federaal (5,0) dan Vlaams (4,7), Vooruit-kiezers positiever over federaal (5,2) dan Vlaams (4,5), en Open Vld-Kiezers positiever over federaal (waar ze premier van leveren; 5,9) dan Vlaams (5,2). Dus kiezers kijken simpelweg naar de regering waar hun partij al dan niet in zit, en laten hun oordeel daar (deels) van afhangen (maar het zou ook omgekeerd kunnen zijn)

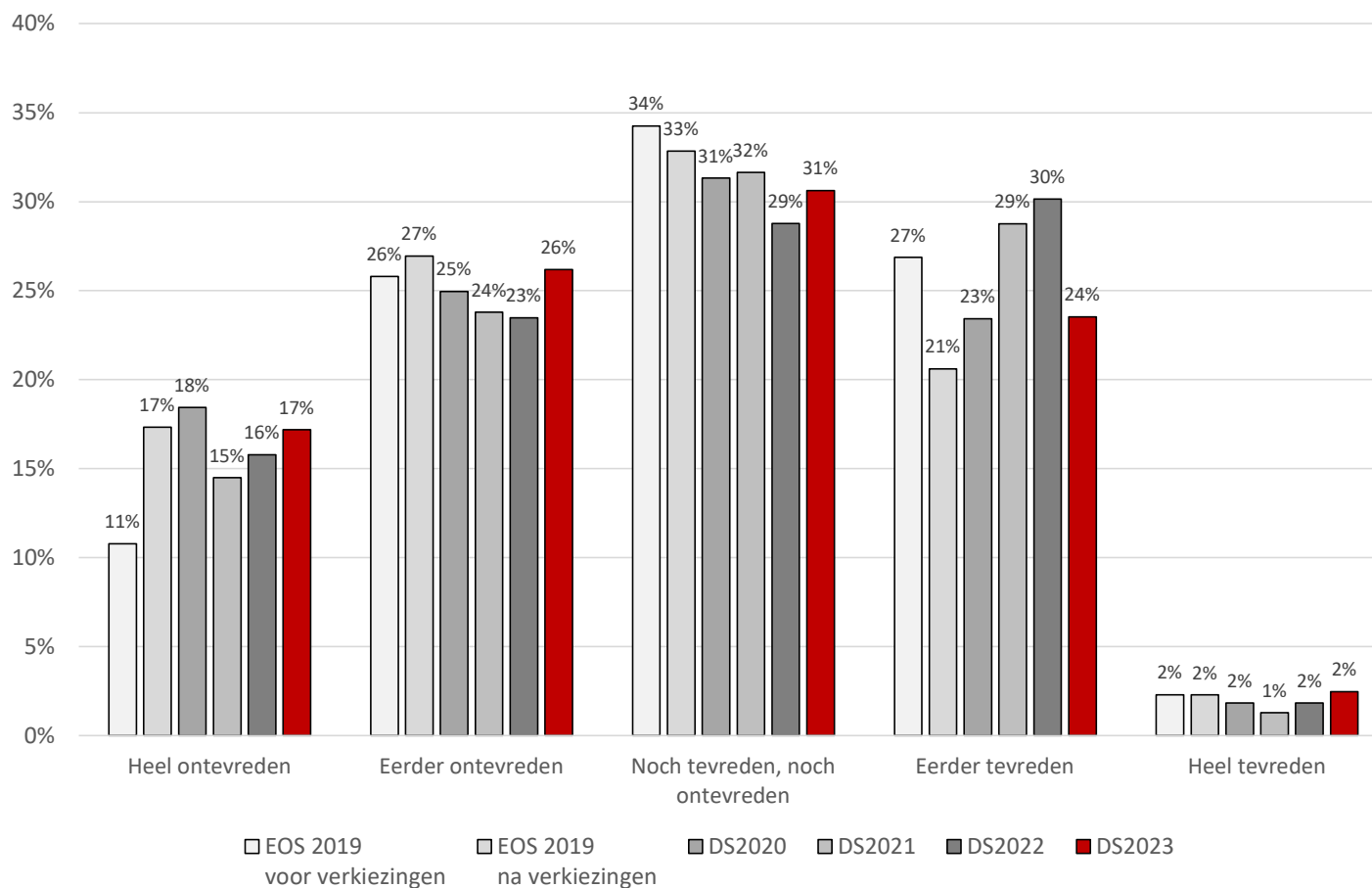
Evolutie tevredenheid regeringsbeleid

Gemiddelde tevredenheid federale regering, 2022 - 2023

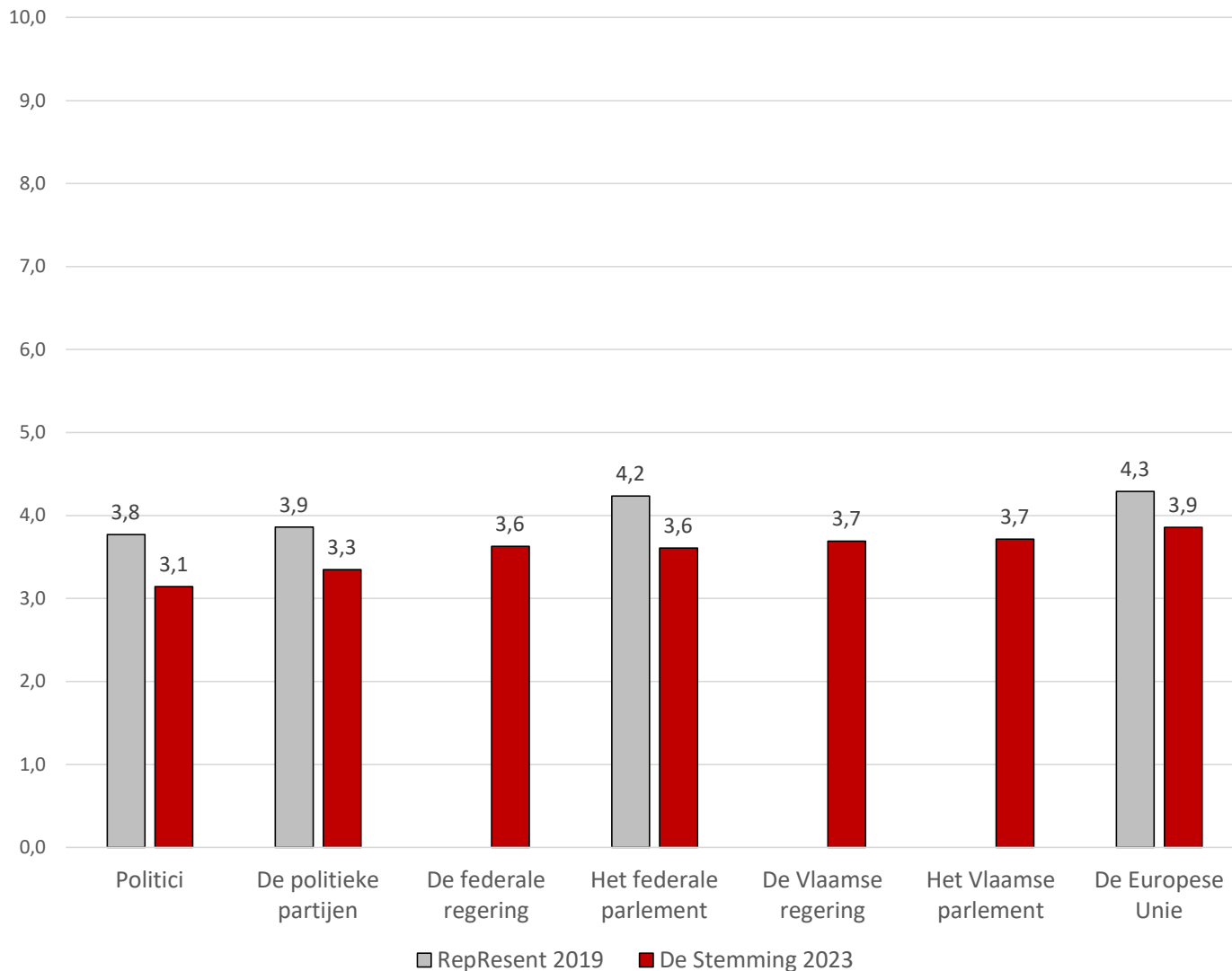
- *Hoe tevreden bent u over het beleid dat op de verschillende politieke bestuursniveaus werd gevoerd in de voorbije periode? Vergelijking 2022-2023.* Alleen data over de federale regering staan in de grafiek
- Over alle respondenten heen is de evolutie het laatste jaar (van 2022 tot 2023) *negatief*, met een statistisch significante *afname* van tevredenheid tegenover de bevraging van vorig jaar. De daling doet zich niet alleen bij de federale regering voor, maar ook bij de Vlaamse regering, de Europese commissie en zelfs het lokale bestuur. Over alle kiezers heen is er voor *elk* bestuursniveau (ook het lokale) een daling van tevredenheid. Voor alle bestuursniveaus staan we anno 2023 op het laagste tevredenheidsniveau over de vier jaren van De Stemming (2020-2023) heen. Het Vlaamse bestuursniveau maakte ten opzichte van 2020, de eerste De Stemming, de grootste daling van tevredenheid mee (van 4,7 in 2020 tot 4,2 in 2023; federaal van 4,1 naar 4,1)
- Er zijn natuurlijk verschillen tussen electoraten, maar bij zo goed als *alle* electoraten zien we dezelfde negatieve tendens naar *alle* beleidsniveaus toe (data niet in grafiek). Die daling is niet bij elk electoraat significant (onze steekproef per electoraat is ook veel kleiner), maar ze is overall aanwezig. Dat zie je ook in de grafiek hierboven over de federale regering. Alle balken van 2023 zijn er lager dan die van 2022. Als je louter naar de significantieniveaus kijkt, dan kan je zeggen dat vooral bij de N-VA-kiezers de daling van de tevredenheid tussen 2023 en 2022 het meest uitgesproken is (ook uitgesproken bij PVDA-kiezers)
- We zien dus opnieuw wat we eerder zagen bij de tevredenheid over het functioneren van de democratie: er is een daling tussen 2022 en 2023. Op zichzelf is die daling niet spectaculair groot (op de 0-10 schaal die we gebruiken) maar dat ze voor alle beleidsniveaus geldt, en dat ze bij alle electoraten optreedt, geeft aan dat het politieke ongenoegen wel degelijk gestegen is in het laatste jaar

Tevredenheid democratie

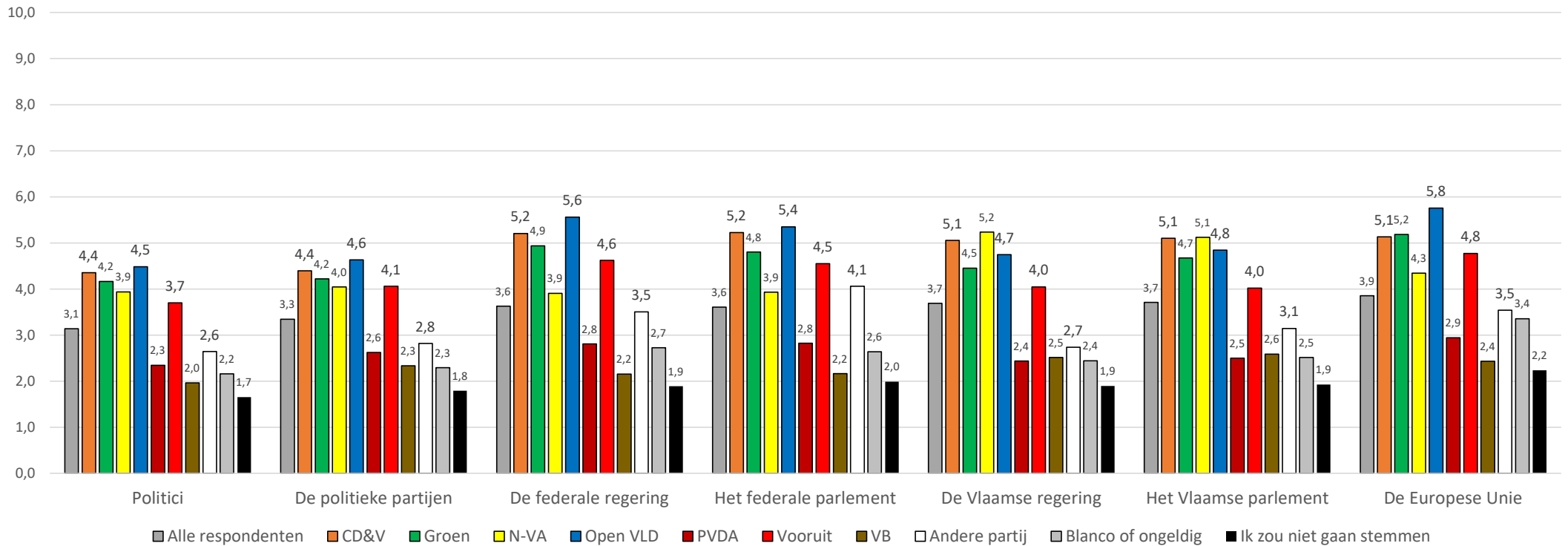
- *In het algemeen, bent u eerder tevreden of eerder ontevreden over de manier waarop de democratie in België werkt?*
- Standaardvraag die internationaal en longitudinaal veel gebruikt wordt, is normaal gezien vrij stabiel doorheen de tijd
- We vergelijken De Stemming 2020, 2021, 2022 met 2023 en ook met gelijkaardige bevestigingen door het EOS-netwerk RepResent net voor en net na de verkiezingen van 2019
- De grootste groep Vlamingen is anno 2023 *ontevreden* over de Belgische democratie (43% ontevreden vs. 26% tevreden)
- De tevredenheid met de democratie in ons land is (statistisch significant) *afgenomen* tussen 2022 en 2023 ($\chi^2 p=0,00$). In 2022 waren er nog 32% die tevreden waren en waren er slechts 39% ontevreden. Tussen 2021 en 2022 was de tevredenheid nog constant. Tussen 2019 en 2021 was de tevredenheid gestegen
- Daarmee scoort de politieke ontevredenheid in 2023 even hoog als in 2019 en 2020
- De context waarin de survey werd afgenomen (net twee grote akkoorden gesloten), resulteert dus *niet* in en daling van het politieke ongenoegen, zelfs integendeel

Vertrouwen in instellingen

- *Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk heeft in elk van de volgende instellingen? (0=Helemaal geen vertrouwen; 10=Volledig vertrouwen).* Standaardvraag die internationaal en longitudinaal veel gebruikt wordt
- Dit is een nieuwe vraag in De Stemming, alleen in 2023 gesteld. De grafiek hiernaast bevat de gemiddelde score (0-10) van alle instellingen over alle respondenten heen (rode balken)
- Alle genoemde instellingen scoren onder het neutrale middelpunt van 5. Er is niet zo'n heel groot verschil tussen instellingen, maar 'politici' scoren wel duidelijk laagste en, verassend, de 'Europese Unie' scoort het hoogst
- Voor vier instellingen kunnen we vergelijken met onze RepResent enquête uit 2019 (grijze balken, N=1.919): we zien telkens statistisch significant dalend vertrouwen voor alle instellingen
- De zeven items vormen een goede schaal ($\alpha = 0,96$) en kunnen dus samen genomen worden. Als we dan een analyse doen met vertrouwen in alle instellingen samen als afhankelijke variabele dan komt daar uit dat oudere kiezers minder vertrouwen hebben, lage inkomens minder vertrouwen hebben, stedelijke kiezers minder vertrouwen hebben, linkse kiezers minder vertrouwen hebben, en mensen zonder interesse in politiek minder vertrouwen hebben. Ook partijvoorkeur maakt een groot verschil (zie volgende slide)

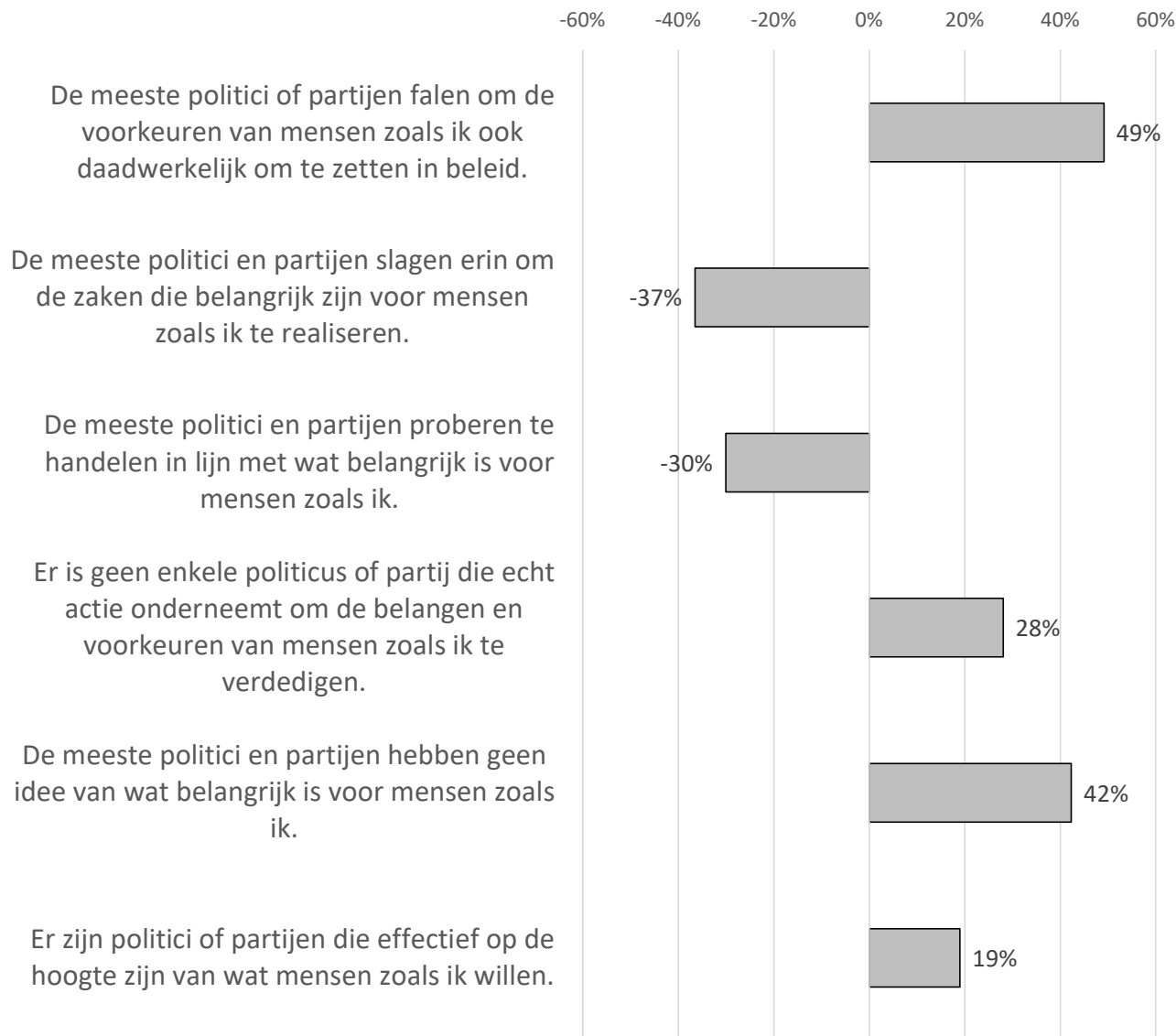
Vertrouwen in instellingen, per electoraat

- Er zijn grote verschillen tussen electoraten. Globaal zijn er twee partijen die er uitspringen door hun wantrouwen: PVDA en Vlaams Belang. Op élk van de instellingen scoren ze qua vertrouwen het laagste van alle electoraten, VB-kiezers meestal nog iets lager dan PVDA-kiezers (behalve voor de twee 'Vlaamse' instellingen)
- Blanco/ongeldig-stemmers en niet-stemmers scoren soms *nog* lager dan deze twee electoraten van de radicale partijen, bijvoorbeeld niet-stemmers geven politici een vertrouwensscore van 1,7, het laagste cijfers van heel de grafiek
- Aan de hoge kant zitten doorgaans Open Vld-kiezers en net daarachter de CD&V- en ook wel Groen-kiezers. Voor beide Vlaamse instellingen scoren N-VA-kiezers dan weer wat hoger

Zich vertegenwoordigd voelen

- Uit de open vraag over ‘het grootste probleem’ blijkt verder dat heel wat respondenten ‘politieke vertegenwoordiging’ zelf als het grootste probleem zien; ook bleek net dat mensen zeggen het minst vertrouwen te hebben in politici (en partijen)
- Daarom stelden we in De Stemming 2023 een zestal vragen over hoe goed burgers vinden dat politici en partijen hen vertegenwoordigen
- *Nu willen we u enkele vragen stellen over politieke vertegenwoordiging door politici en politieke partijen. Kan u voor elk van onderstaande stellingen aangeven in welke mate u het ermee eens of oneens bent? (helemaal oneens, oneens, noch eens noch oneens, eens, helemaal eens)*
 1. *Er zijn politici of partijen die effectief op de hoogte zijn van wat mensen zoals ik willen*
 2. *De meeste politici en partijen hebben geen idee van wat belangrijk is voor mensen zoals ik*
 3. *Er is geen enkele politicus of partij die echt actie onderneemt om de belangen en voorkeuren van mensen zoals ik te verdedigen*
 4. *De meeste politici en partijen proberen te handelen in lijn met wat belangrijk is voor mensen zoals ik*
 5. *De meeste politici en partijen slagen erin om de zaken die belangrijk zijn voor mensen zoals ik te realiseren*
 6. *De meeste politici of partijen falen om de voorkeuren van mensen zoals ik ook daadwerkelijk om te zetten in beleid*
- De logica van deze zes items is dat politici kunnen *weten* (door te luisteren) wat burgers vinden (1 en 2), daar naar kunnen *handelen* (3 en 4) en er ook eventueel in slagen om echt politiek *beleid* in die zin te beslissen (5 en 6)

- De grafiek bevat het verschil tussen het aantal mensen dat het (helemaal) eens is en het aantal mensen dat het (helemaal) oneens is. Negatieve scores betekenen dus dat meer mensen het oneens zijn dan eens, en omgekeerd. De middencategorie (noch oneens noch eens) laten we hier dus buiten beschouwing
- De cijfers laten een duidelijk *diep* ongenoegen zien over de manier waarop politici luisteren, handelen en besluiten nemen
- Vooral over het echt beleid en de mate dat dat overeenstemt met hun wensen zijn kiezers zeer ontevreden, dat zien we bij de twee eerste items. +49% *meer* respondenten vinden dat politici/partijen falen om echt beleid te maken dat met hun wensen overeenstemt dan dat er respondenten zijn die vinden dat politici daar wel in slagen. Het tweede item scoort met -37% niet veel beter
- Er is iets meer mildheid over de pogingen van politici om te handelen in lijn met 's burgers wensen, de balans slaat 'slechts' met -30% negatief uit voor het derde en slechts +28% voor het vierde item
- Terwijl veel meer burgers in het vijfde item vinden dat de meeste politici en partijen geen idee hebben wat ze belangrijk vinden met een negatieve balans van -42% geeft het zesde item een ietwat positieve beeld: er zijn +19% meer respondenten die vinden dat er wel degelijk politici/partijen zijn die weten wat ze willen. Dat laatste item is natuurlijk zo geformuleerd dat één 'goede' politicus of partij die hen begrijpt, volstaat om positief te antwoorden
- Al bij al zien we een bijzonder negatief beeld van de vertegenwoordiging door partijen en politici

De meeste politici of partijen falen om de voorkeuren van mensen zoals ik ook daadwerkelijk om te zetten in beleid.

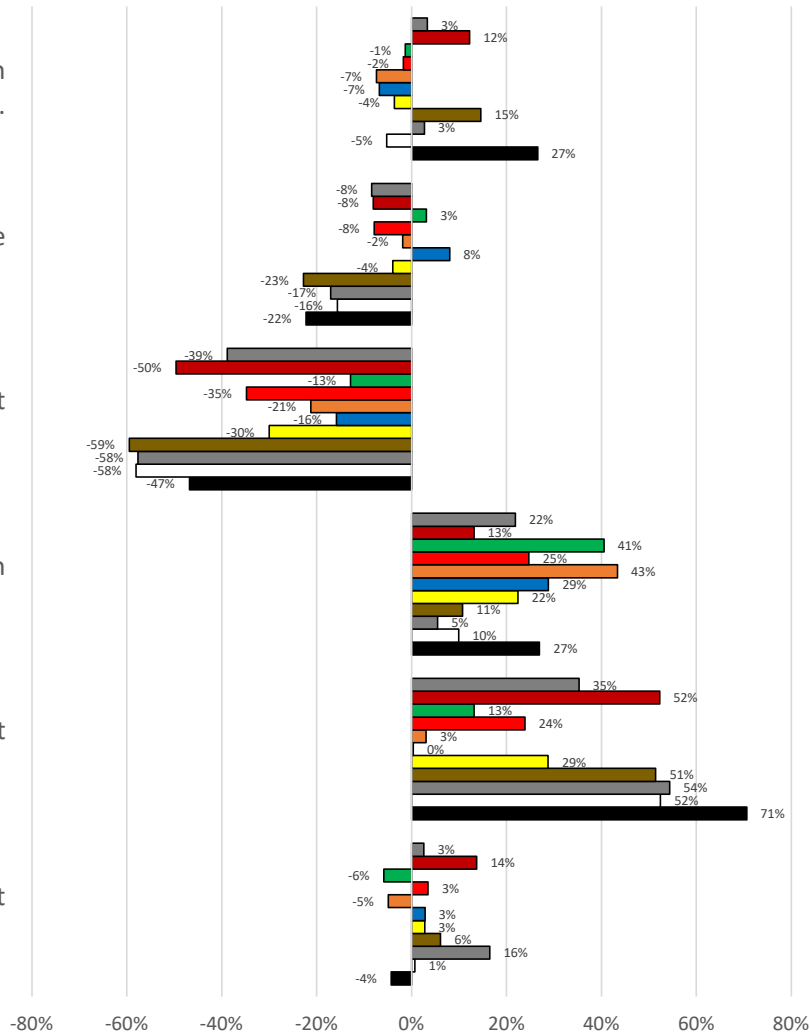
De meeste politici en partijen slagen erin om de zaken die belangrijk zijn voor mensen zoals ik te realiseren.

De meeste politici en partijen proberen te handelen in lijn met wat belangrijk is voor mensen zoals ik.

Er is geen enkele politicus of partij die echt actie onderneemt om de belangen en voorkeuren van mensen zoals ik te verdedigen.

De meeste politici en partijen hebben geen idee van wat belangrijk is voor mensen zoals ik.

Er zijn politici of partijen die effectief op de hoogte zijn van wat mensen zoals ik willen.

- Deze volle grafiek bevat het verschil tussen het aantal mensen dat het (helemaal) eens is en het aantal mensen dat het (helemaal) oneens *per partij*. Negatieve scores betekenen dus dat meer mensen het oneens zijn dan eens, en omgekeerd. De middencategorie (noch oneens noch eens) laten we dus buiten beschouwing
- We zien grote verschillen per partij. In lijn met al wat we tot nog toe zagen, zijn, van de electoraten, vooral die van Vlaams Belang en PVDA *nog* negatiever dan gemiddeld
- De andere electoraten geven een meer gemengd beeld: CD&V, Open Vld en Groen hebben de meest positieve electoraten
- De radicale oppositiepartijen PVDA en Vlaams Belang worden in hun kritiek op de kwaliteit van de politieke vertegenwoordiging wel soms nog geklopt door de afhakende kiezers. Het zijn degenen die zeggen helemaal niet te zullen gaan stemmen of die verklaren blanco/ongeldig te gaan stemmen die *nog* meer ontevreden zijn; dat geeft nogmaals aan dat stemmen voor deze twee partijen blijkbaar door dezelfde motieven wordt gedreven als helemaal niet meer (geldig) stemmen

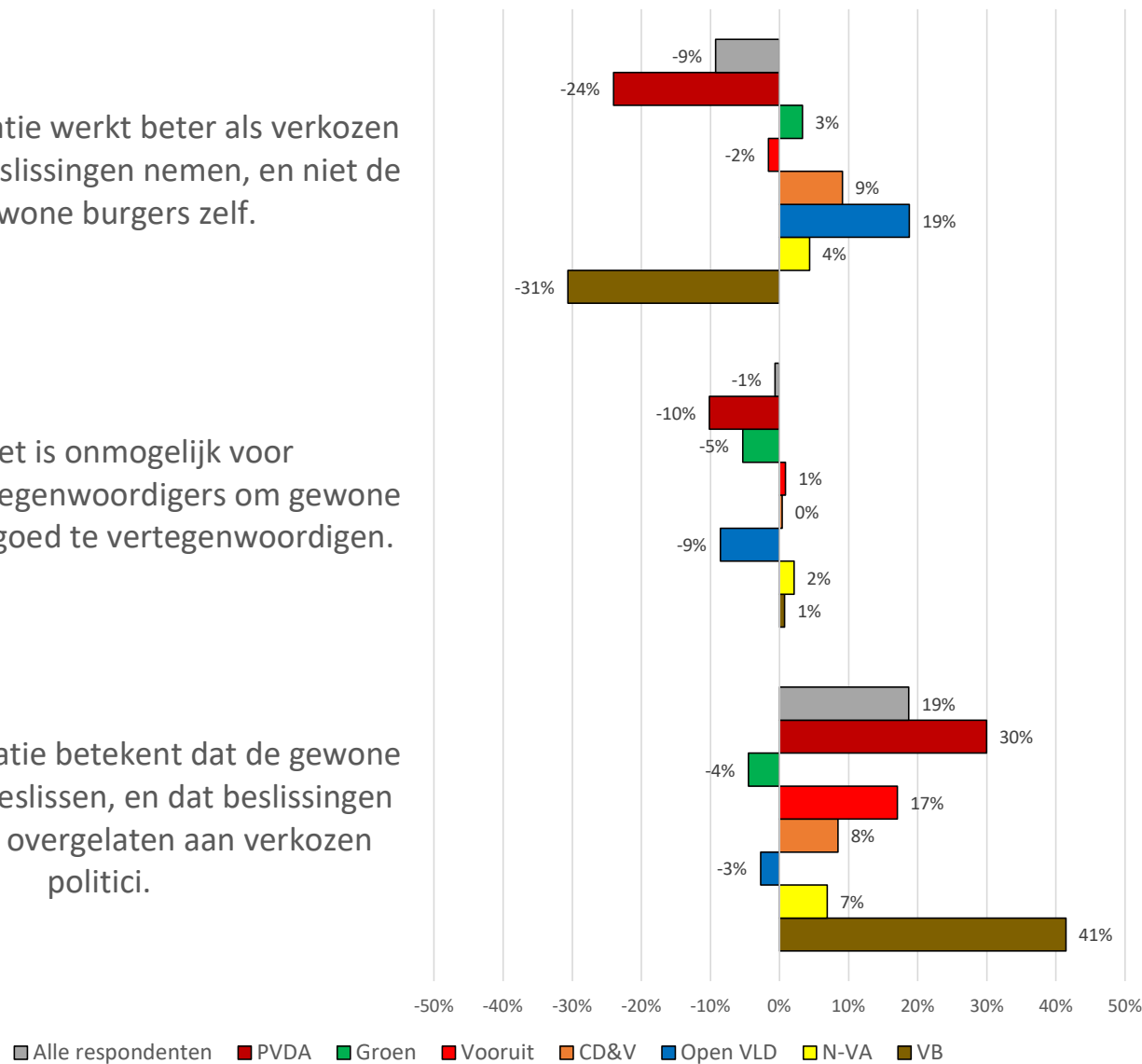
Het principe van politieke vertegenwoordiging in vraag?

- De enorme kritiek op de manier waarop de bestaande partijen en politici de besognes van de burgers ter harte nemen op de vorige slides, doet de vraag rijzen of burgers eigenlijk nog wel geloven in het principe van de *representatieve* democratie, met name de praktijk waarbij de bevolking mensen verkiest die daarna in hun naam beslissingen nemen
- We stelden volgende vraag: *Nu willen we u enkele vragen stellen over politieke vertegenwoordiging door politici en politieke partijen. Kan u voor elk van onderstaande stellingen aangeven in welke mate u het ermee eens of oneens bent? (helemaal oneens, oneens, noch eens noch oneens, eens, helemaal eens)*. En dan hadden we drie items:
 - *Echte democratie betekent dat de gewone burgers zelf beslissen, en dat beslissingen niet worden overgelaten aan verkozen politici.*
 - *Het is onmogelijk voor volksvertegenwoordigers om gewone burgers goed te vertegenwoordigen.*
 - *Een democratie werkt beter als verkozen politici de beslissingen nemen, en niet de gewone burgers zelf.*
- Geloven burgers nog dat een representatieve democratie kan werken?

Een democratie werkt beter als verkozen politici de beslissingen nemen, en niet de gewone burgers zelf.

Het is onmogelijk voor volksvertegenwoordigers om gewone burgers goed te vertegenwoordigen.

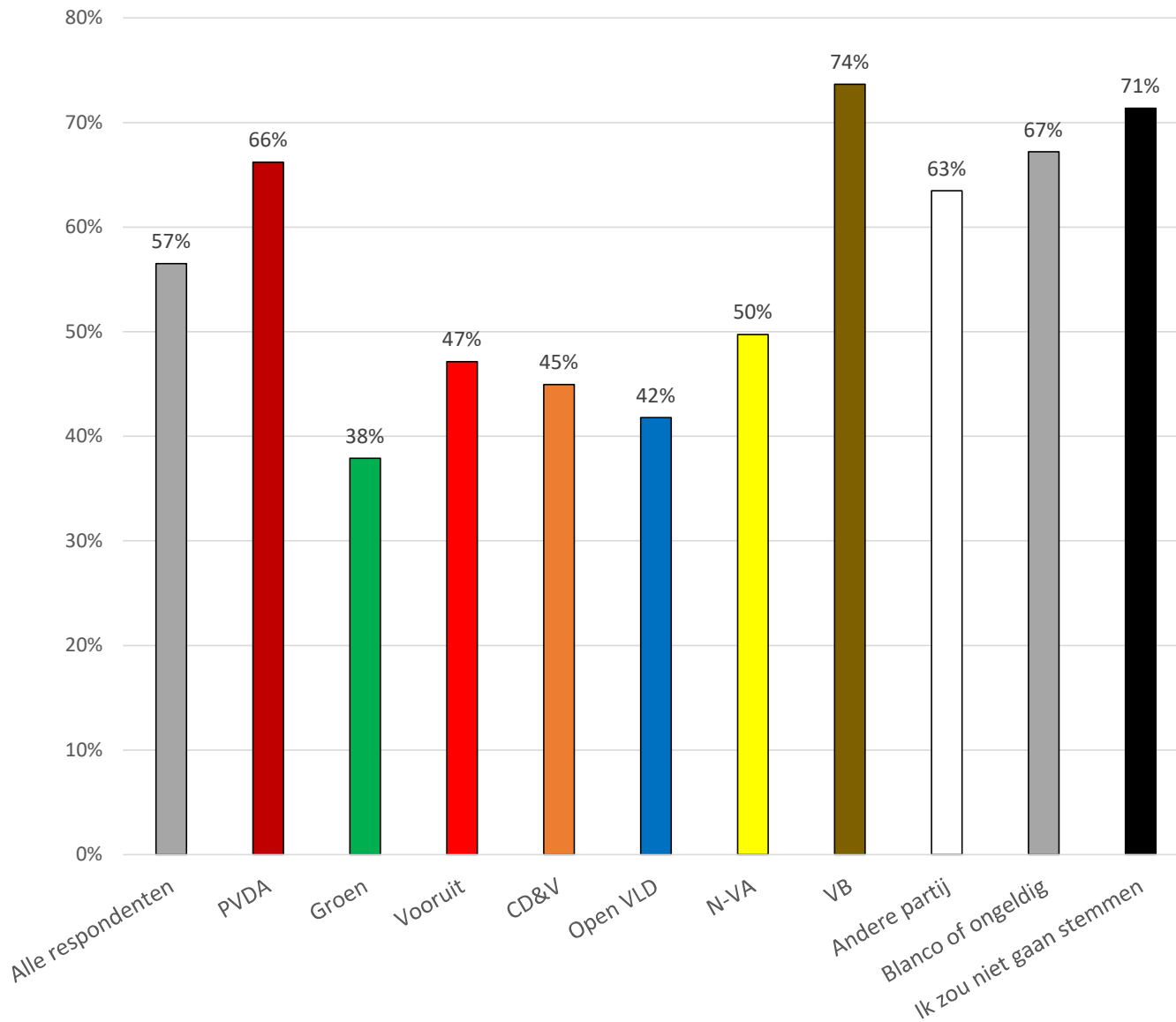
Echte democratie betekent dat de gewone burgers zelf beslissen, en dat beslissingen niet worden overgelaten aan verkozen politici.

- De grafiek bevat opnieuw het verschil tussen het aantal mensen dat het (helemaal) eens is en het aantal mensen dat het (helemaal) oneens *per partij*. Negatieve scores betekenen dus dat meer mensen het oneens zijn dan eens, en omgekeerd. De middencategorie (noch oneens noch eens) laten we dus buiten beschouwing
- We kijken eerst naar alle respondenten samen, (grijze balk) en zien daar dat een meerderheid het principe van de representatieve democratie in zeker mate afwijst. Meer mensen zijn niet akkoord met de stelling dat politici best de beslissingen kunnen nemen (-9%), ze zijn verdeeld (0%) over de vraag of volksvertegenwoordigers het volk eigenlijk wel *kunnen* vertegenwoordigen, en meer mensen zeggen dat echte democratie betekent dat mensen zelf beslissen en dat niet aan politici overlaten (+19%)
- Zoals steeds zien we grote verschillen tussen partij-electoraten (deze keer nemen we blanco/ongeldig en niet-stemmers niet mee). Het verhaal riskeert eentonig te worden, maar weer wijken het VB- en het PVDA-electoraat sterk af. Ze zijn veel kritischer over de kansen van representatie om democratisch te zijn. Wel opvallend is dat PVDA-kiezers in het tweede item bij meerderheid aangeven dat het volk vertegenwoordigen wel degelijk kan lukken
- Van de andere electoraten is er het meest geloof in representatie bij Open Vld, CD&V en Groen

Corrupte politici en overheid?

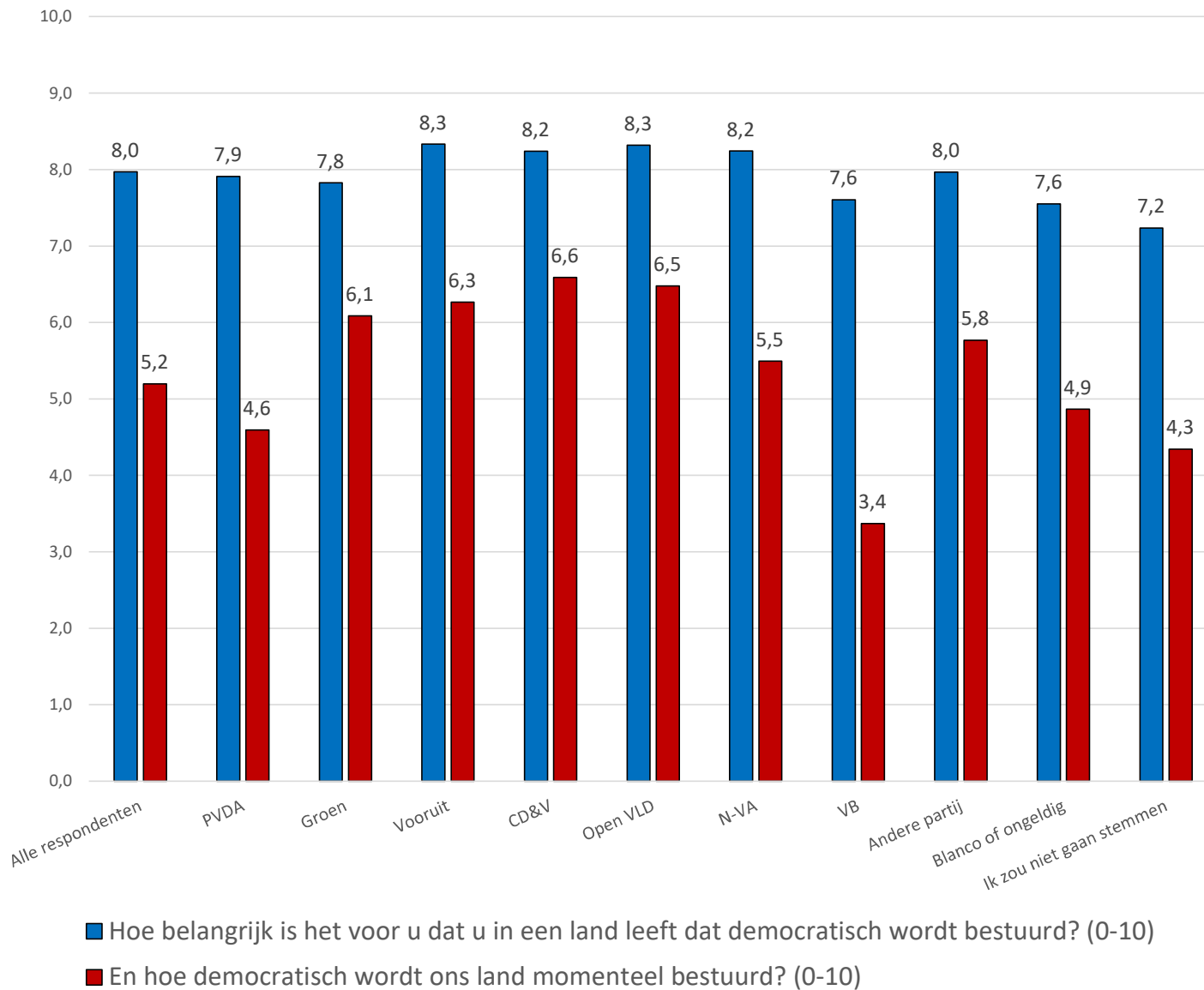
- Politici doen hun werk als volksvertegenwoordiger niet naar behoren, zeggen burgers. Maar zijn ze ook corrupt?
- Noteer dat onze bevraging in het veld was net na de commotie rond de pensioenbonussen van de ex-Kamervoorzitters, wat zeker invloed op de antwoorden zou hebben kunnen gehad
- Eerder dan om het niveau van de corruptie in te schatten (we hebben geen vergelijkingspunt in de vorige edities van De Stemming), vroegen we burgers om te zeggen of de corruptie volgens hen recent gestegen of gedaald is (analoog aan wat in de Eurobarometer 79 survey werd gevraagd)
- *Hieronder vragen we of volgens u de corruptie in België is toegenomen of afgenomen. Hou hierbij een brede definitie van corruptie voor ogen: het gaat om (pogingen tot) het omkopen van verkozen politici en overheidsambtenaren, om het aanvaarden van omkoopsommen, alsook om elke vorm van machtsmisbruik voor eigen gewin. Denkt u dat de mate van corruptie in België in de afgelopen drie jaar...? (sterk toegenomen, licht toegenomen, hetzelfde gebleven, licht gedaald, sterk gedaald, er is geen corruptie in België)*

- De grafiek bevat het percentage van burgers dat oordeelt dat de corruptie de laatste drie jaar sterk of licht is toegenomen; dus het gaat om degenen die zeggen dat het de slechte kant uitgaat met de corruptie in ons land
- Noteer dat er geen aanwijzingen zijn dat de corruptie in België de laatste jaren effectief zou zijn toegenomen (zie <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/bel>)
- Toch is het pessimisme onder de Vlaamse burgers groot, ons land en onze politici worden corrupter, denkt een soliede meerderheid van 57%
- Bij nader toezien lijkt dat pessimisme vooral te worden gedreven voor de electoraten van de twee radicale partijen en door de andere-partij-kiezers, de niet-kiezers en de blanco/ongeldig-kiezers. Groen-kiezers denken het minste dat de corruptie steeg (38%) maar zelfs bij Groen denken er meer respondenten dat de corruptie steeg (38%) dan dat ze daalde (20%). Ook Open-Vld-kiezers denken niet dat het zo'n vaart loopt
- Het zijn de VB-kiezers die met een bijzonder grote meerderheid een sterk negatieve evolutie in de corruptie zien. Maar liefst 47% denk dat ze sterk is gestegen en 27% licht gestegen (cijfers niet in grafiek). Bij PVDA zitten we aan gelijkaardige cijfers (respectievelijk 32% en 35%)
- Gezien er geen wetenschappelijke aanwijzingen zijn dat de corruptie in ons land steeg (en al zeker niet 'sterk') zien we hier dat de perceptie negatiever is dan de realiteit wellicht wettigt

Is democratie belangrijk?

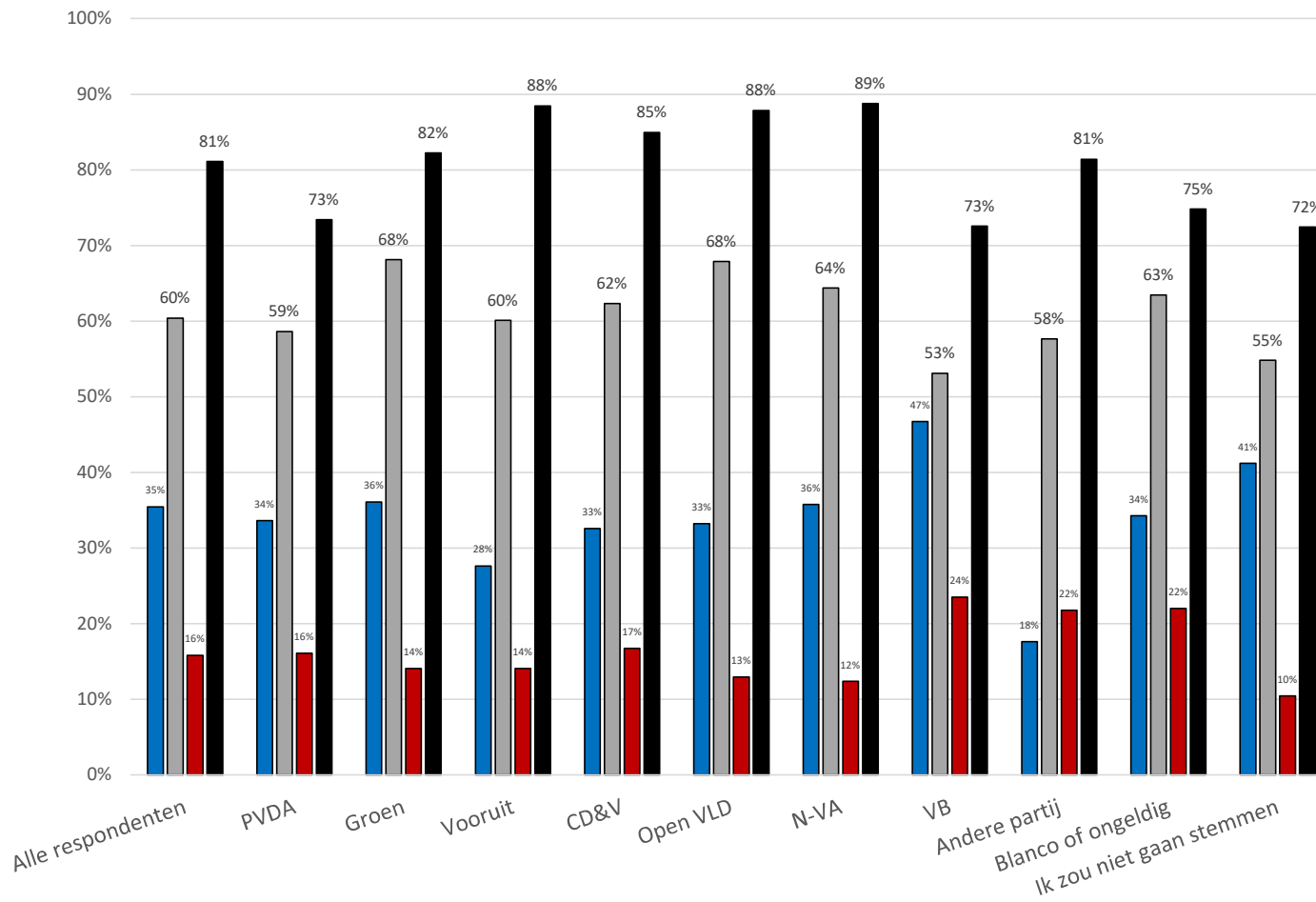
- De reeds uitgebreid gedocumenteerde ontevredenheid met onze democratie in zijn verschillende aspecten zou niet erg zijn als mensen democratie niet belangrijk vonden. Dan zou het slecht functioneren ervan slechts een bijverschijnsel zijn dat weinigen zou bezighouden, of waar ze zich niet te veel zorgen over maken
- Daarom stopten we twee items in de survey die meten of mensen democratie belangrijk vinden, en of ze vinden dat ons land de naam democratie waardig is
 - *Hoe belangrijk is het voor u dat u in een land leeft dat democratisch wordt bestuurd? 0=helemaal niet belangrijk; 10=absoluut belangrijk*
 - *En hoe democratisch wordt ons land momenteel bestuurd? 0=helemaal niet democratisch; 10=volledig democratisch*

- De grafiek bevat de gemiddeld score op de 0-10 schaal van de twee items, per electoraat
- De meeste Vlamingen zeggen veel belang te hechten aan het feit dat ze in een democratie leven, de gemiddelde score is 8 op 10 en maar liefst 36% plaatste zich op het 'absoluut belangrijk' punt op de schaal (niet in grafiek). Slechts 1% zit op het 'helemaal niet belangrijk' punt. Dus er is opmerkelijk veel steun voor het idee van democratie
- In schril contrast daarmee staat de beoordeling van het democratiegehalte van ons huidig bestuur. Daar zit de gemiddelde Vlaming bijna helemaal in het centrum, hij laat m.a.w. zijn/haar oordeel over of ons land nu democratisch bestuurd wordt in het midden. Terwijl België volgens allerlei internationale rankings als een bijzonder democratisch land wordt beschouwd (bvb. [Freedom house](#), [Economist Intelligence Unit](#)), zegt 33% van de Vlamingen dat ons land *niet* democratisch bestuurd wordt (ze scoren onder 5, cijfer niet in grafiek)
- De verschillen tussen electoraten zijn niet zo groot wat de democratische voorkeur betreft, maar ze zijn wel degelijk substantieel als er naar de beoordeling van het democratie-gehalte wordt gekeken. Zoals steeds zijn PVDA en Vlaams Belang de uitschieters, maar deze keer overtreft de democratiekritiek van het VB-electoraat ruimschoots die van de PVDA-kiezers. Bij dat laatste electoraat is de ontevredenheid bijna onpeilbaar diep (3,4). Maar liefst 25% van dat electoraat plaatst onze democratie op 0, en 59% scoort ze onder de 5

Alternatieven voor democratie

- We zien dus veel ontevredenheid met de manier waarop de representatieve democratie bij ons in België werkt. Maar ook zagen we dat Vlamingen veel belang hechten aan het feit dat ze in een democratie leven.
- Vraag is welke alternatieven voor de representatieve democratie Vlamingen dan zien. We formuleerden drie alternatieven, en plaatsten die in een itembatterij waar ook opnieuw een democratisch systeem is opgenomen
- *Hieronder beschrijven we een aantal politieke systemen. Geef voor elk systeem aan, of het volgens u een zeer goede, behoorlijk goede, behoorlijk slechte of zeer slechte manier is om het land te besturen (zeer slecht, behoorlijk slecht, behoorlijk goed, zeer goed)*
 - *Een sterke leider die zich niet druk hoeft te maken om het parlement en verkiezingen*
 - *Experts en niet de regering nemen besluiten op basis van wat hen het beste lijkt voor het land*
 - *Het leger het land laten besturen*
 - *Een democratisch politiek systeem*

- Een sterke leider die zich niet druk hoeft te maken om het parlement en verkiezingen.
- Experts en niet de regering nemen besluiten op basis van wat hen het beste lijkt voor het land.
- Het leger het land laten besturen.
- Een democratisch politiek systeem.

- De grafiek bevat het percentage respondenten dat het betrokken systeem 'behoorlijk goed' of 'zeer goed' vindt
- Blijkt nogmaals dat er een heel grote steun is voor een democratisch regime, meer dan 80% zegt dat dit een goed systeem is (zwarte balken); in elke electoraat is er een zeer ruime meerderheid; 'autoritaire' denkbeelden vormen een minderheid
- Toch kan ook een technocratische bestuursvorm geleid door experts (die aan het belang van het land denken) op een meerderheid van steun rekenen (60%), opnieuw in elk electoraat
- De twee autoritaire opties, de sterke leider en het leger, zijn minder populair; maar de autoritaire leider geniet toch steun van meer dan één derde van de kiezers (35%). Dat vinden we veel. Noteer dat dezelfde respondent kan zeggen dat hij/zij een democratie goed vindt én een sterke leider, we vroegen respondenten niet te kiezen tussen de opties
- Het leger het land laten besturen wat bij ons in België heel irreëel is en heel ver weg lijkt, is toch voor 16% een goede optie; ook dat lijkt ons veel
- Op het gevaar af in herhaling te vallen, zien we opnieuw dat VB-kiezers afwijken van de rest (geldt ook voor PVDA-kiezers ietwat); in vergelijking met andere electoraten hebben ze minder vertrouwen in experts ('de elite') maar meer in sterke leiders (47%). Ook de steun voor bestuur door het leger ligt hoger (24%), hoewel nog steeds een ruime minderheid
- Omdat de toch niet zo geringe steun voor een sterke leider opvalt, deden we een regressie op het item om te kijken wat de sterke-leiderpreferentie veroorzaakt. Waren significante voorspellers van het goed vinden van een sterke leider: jong zijn, vrouw zijn, lager opgeleid zijn, een laag inkomen hebben, en voor Vlaams Belang stemmen

UPDATE

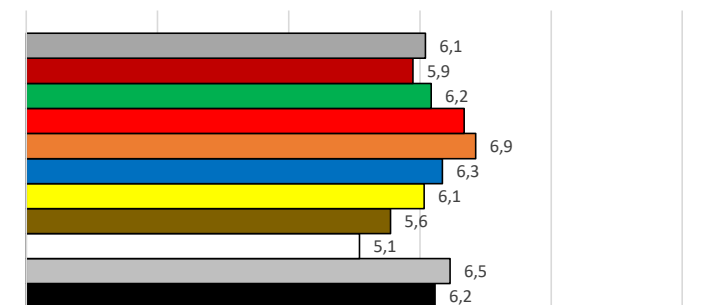
Wijken Vlamingen af van Nederlanders en Fransen?

- Om de Vlaamse resultaten over democratische alternatieven anno 2023 wat in perspectief te plaatsen, vergelijken we ze met twee bevestigingen die in het kader van de zogenaamde *World Values Study* plaatsvonden, in Nederland (2022) en Frankrijk (2018). De vraag die daar werd gesteld, was exact dezelfde als degene die wij in DS2023 hebben; er is wel één verschil: daar werd een 'weet niet'-optie aangeboden terwijl wij dat niet deden. Om te kunnen vergelijken herberekenen we de Nederlandse en Franse percentages zonder weet-niet-antwoorden. Noteer dat eventuele verschillen tussen Vlaanderen en die twee andere landen dus ook aan het tijdsverschil kunnen liggen
- Wat toont de vergelijking?
 1. Sterke leider: 35% van de Vlamingen vind dat 'behoorlijk goed' of 'zeer goed' (zie vorige slide); Nederlanders (2022) scoren gelijkaardig met 33%; Fransen (2018!) lager met 23%
 2. Experts: dat model heeft steun van 60% van de Vlamingen in 2023, 55% van de Nederlanders in 2022 en 51% van de Fransen in 2018. Dus experts genieten als alternatief model ongeveer evenveel steun bij ons dan elders
 3. Leger: 16% steun anno 2023 bij ons, en dat is meer dan in Nederland in 2022 met 3% steun en Frankrijk in 2018 met 12% steun
 4. Democratie: 81% steun bij ons in 2023, maar de steun in Nederland in 2022 was duidelijk *hoger* met 95% en ook in Frankrijk in 2018 met 93%. Dat opvallende verschil kan aan het tijdsgewricht liggen, maar het is toch wel substantieel. Er is duidelijk minder enthousiasme over democratie anno 2023 in Vlaanderen dan eerder het geval was in onze buurlanden

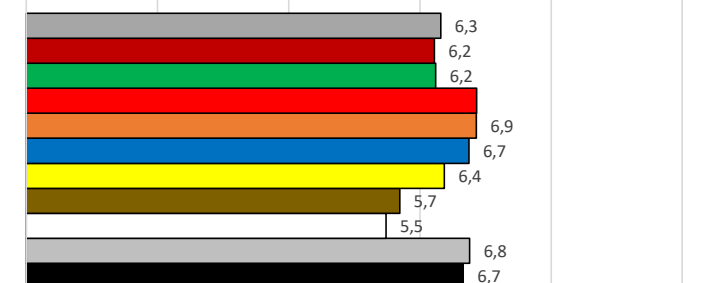
Hoe moeten politici dan vertegenwoordigen?

- Omdat de ontevredenheid over politici/partijen zo groot is maar er niet direct een alternatief voor handen is, en aangezien sommigen zelfs het principe van representatie in vraag stellen, formuleerden we een aantal items over hoe burgers vinden dat politici *zouden moeten* handelen
- *Op een schaal van 0 tot 10, denkt u dat de regering beter zou werken indien de verkozen politici, zoals de parlementsleden...*
 - *Minder overlegden en debatteerden (0) - Meer overlegden en debatteerden (10)*
 - *Steeds aan hun principes vasthielden (0) - Compromissen sloten (10)*
 - *Vasthielden aan hun persoonlijke ideologische overtuigingen (0) - Ideologisch flexibeler waren (10)*

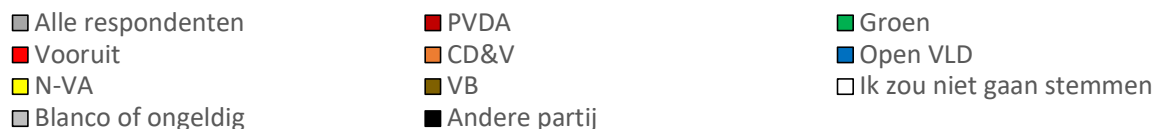
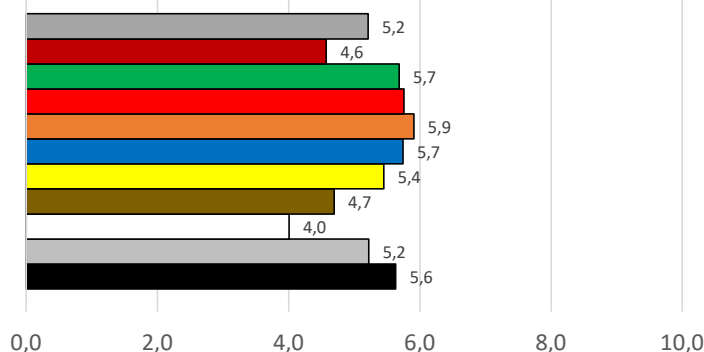
Vasthielden aan hun persoonlijke ideologische overtuigingen (0) - Ideologisch flexibeler waren (10)

Steeds aan hun principes vasthielden (0) - Compromissen sloten (10)

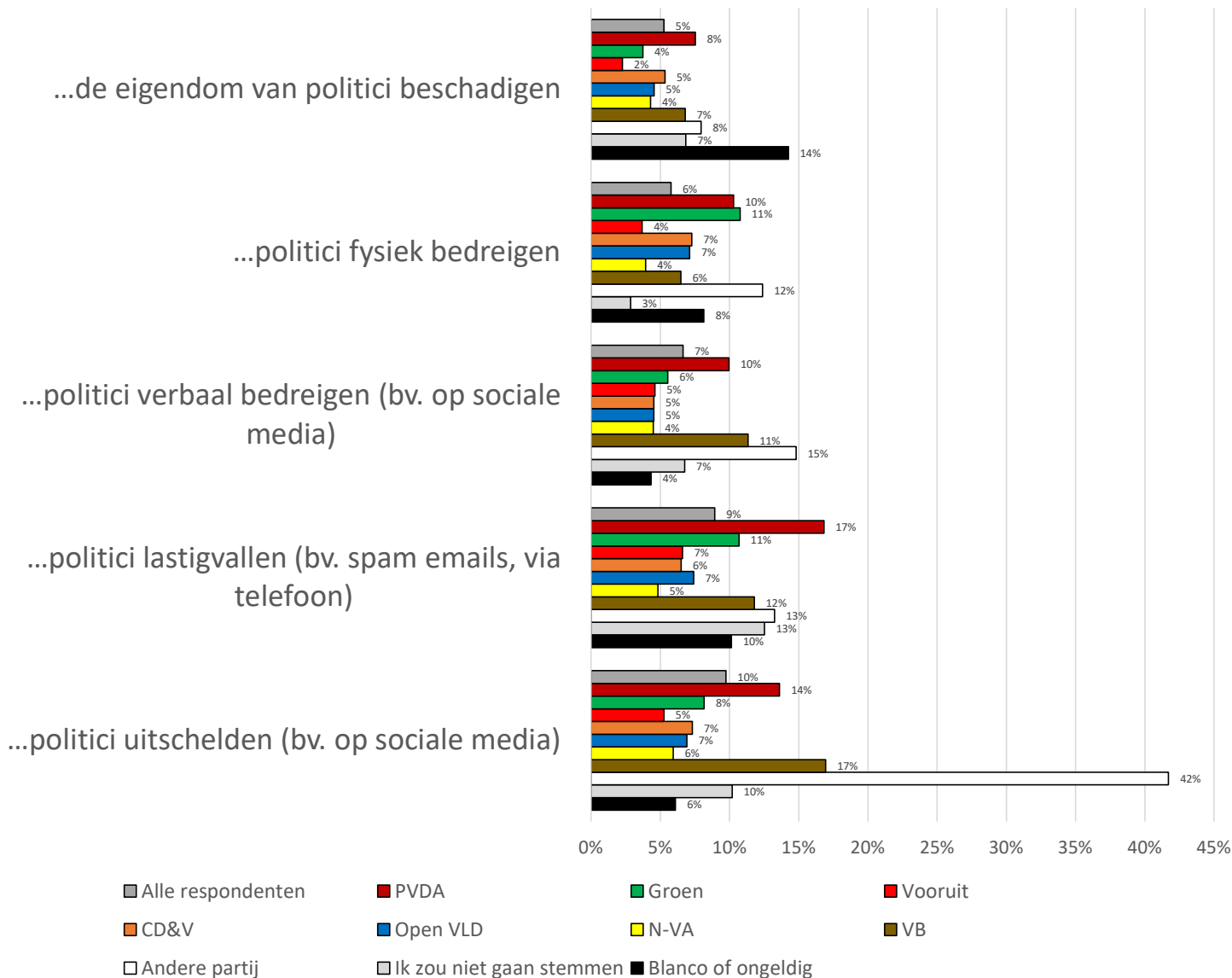
Minder overlegden en debatteerden (0) - Meer overlegden en debatteerden (10)

- De grafiek bevat de gemiddelde score op de 0-10 schalen van de drie items, voor het totale electoraat en voor de electoraten apart
- Noteer dat ons onderzoek in het veld was net na de periode waarin de Vlaamse regering uit een diepe crisis kwam met een wekenlange blokkade door het uitblijven van een stikstofakkoord. Dat kan de antwoorden van de respondenten hebben beïnvloed
- Kijkend naar het tweede en derde item zien we inderdaad dat een meerderheid van Vlamingen vindt dat politici meer compromissen moeten sluiten (6,3) en meer ideologisch flexibel moeten zijn (6,1). Het kamperen op het eigen gelijk wordt door de meerderheid niet geapprecieerd. Hoe dat spoort met de vorige vaststelling dat burgers zich niet vertegenwoordigd voelen, is niet duidelijk. Vraag is of burgers zich meer 'vertegenwoordigd zouden voelen' door politici die meer compromisbereid zouden zijn; dat valt te betwijfelen
- Kijken we naar de partijen, dan zijn de VB-kiezers het minst compromisbereid (5,7). Doordat de rechtse partij in het cordon sanitaire zit, hebben die kiezers in zekere zin makkelijk praten; hun partij heeft nog nooit compromissen moeten sluiten. Het tegenbeeld wordt gevormd door de CD&V-kiezers, met hun partij sinds jaar en dag in de regering en zijnde de historische beleidspartij in Vlaanderen; daar treffen we een hoge compromisbereidheid aan (6,9). Al bij al zijn de verschillen tussen electoraten hier niet zo groot.
- Het derde item over overleg en debat, wordt door de gemiddelde kiezer neutraal beantwoord, en de verschillen tussen partijen zijn ook niet zo groot

Hoe boosheid tegen politici uiten

- Al dat ongenoegen zoekt ook een uitlaatklep, en de vraag is in welke mate Vlamingen vinden dat het terecht is dat politici agressief worden aangepakt door ontevreden burgers
- *Om hun mening over politiek aan politici kenbaar te maken, gebruiken burgers verschillende soorten acties. In welke mate heeft u begrip voor burgers die... (helemaal geen begrip, weinig begrip, veel begrip)*
 - *...politici uitschelden (bv. op sociale media)*
 - *...politici lastigvallen (bv. spam emails, via telefoon)*
 - *...politici verbaal bedreigen (bv. op sociale media)*
 - *...politici fysiek bedreigen*
 - *...de eigendom van politici beschadigen*

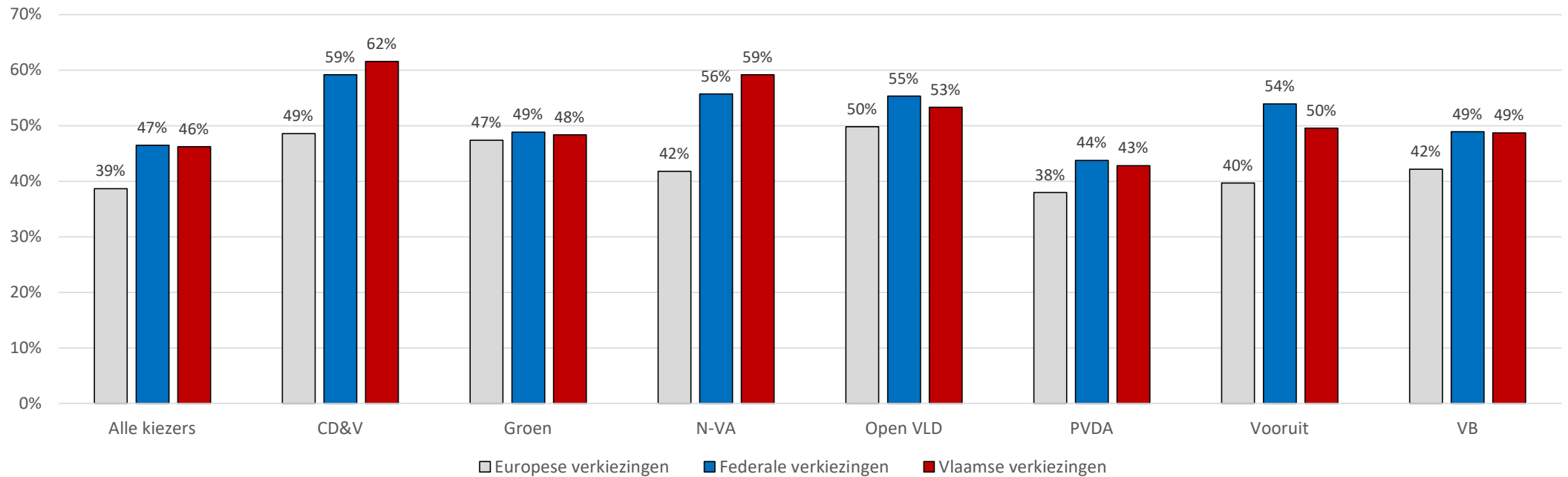

- De grafiek bevat het percentage dat zegt 'veel begrip' te hebben voor burgers die dat doen
- Eerst kijkend naar alle respondenten, zien we dat het aantal mensen met veel begrip jegens het agressief aanpakken van politici toch beperkt is. Het fatsoen lijkt te overheersen
- Het meest begrip (10%) hebben mensen voor het uitschelden van politici, het minst voor het beschadigen van hun eigendom (5%) en hen fysiek bedreigen (6%)
- Van de electoraten van de grote Vlaamse partijen zijn het weeral kiezers van de twee meest radicale partijen Vlaams Belang en PVDA die het best kunnen verstaan dat mensen naar deze middelen grijpen, bij de andere electoraten is er veel minder begrip
- Wel valt weeral op dat de niet-stemmers, de blanco/ongeldig-kiezers of mensen die op (heel kleine) andere partijen zouden stemmen vaak het meest begrip hebben voor agressieve manieren om politici aan te pakken. Dat is nogmaals een signaal van het feit dat de politieke boosheid buiten het partijlandschap zo mogelijk nog groter is dan er binnen
- Als we alle items samenvoegen in één schaal (alpha 0,88) dan zijn jong zijn, man zijn, lager opgeleid zijn, een laag inkomen hebben en links zijn significante voorspellers van begrip hebben voor agressie

Nog gaan stemmen?

- We zagen al verschillende keren dat niet-stemmen of blanco/ongeldig stemmen sterk samenhangen met allerlei negatieve houdingen over de politiek
- Nu is België een bijzonder land, in die zin dat er bij ons opkomstplicht bij verkiezingen bestaat. Dat is in weinig landen het geval (slechts in 13% van de landen wereldwijd is dat het geval; <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout/compulsory-voting>). Van de andere EU-landen geldt er alleen in Luxemburg, Bulgarije en Griekenland ook een opkomstplicht. Opkomstplicht zorgt over het algemeen voor een hogere opkomst bij verkiezingen (7,4% hoger; maar ook in landen met opkomstplicht daalt de opkomst). Voor de lokale verkiezingen van 2024 werd de opkomstplicht bij ons afgeschaft, voor de federale, Vlaamse en Europese verkiezingen werd ze behouden
- Of mensen nog willen gaan stemmen, is een goede indicator van hun tevredenheid met het politieke systeem en de werking er van. Daarom stelden we onze respondenten de volgende vraag: *Als gaan stemmen voor het regionale, nationale of Europese parlement niet meer verplicht was in België, zou u dan nog gaan stemmen voor die verkiezingen?*

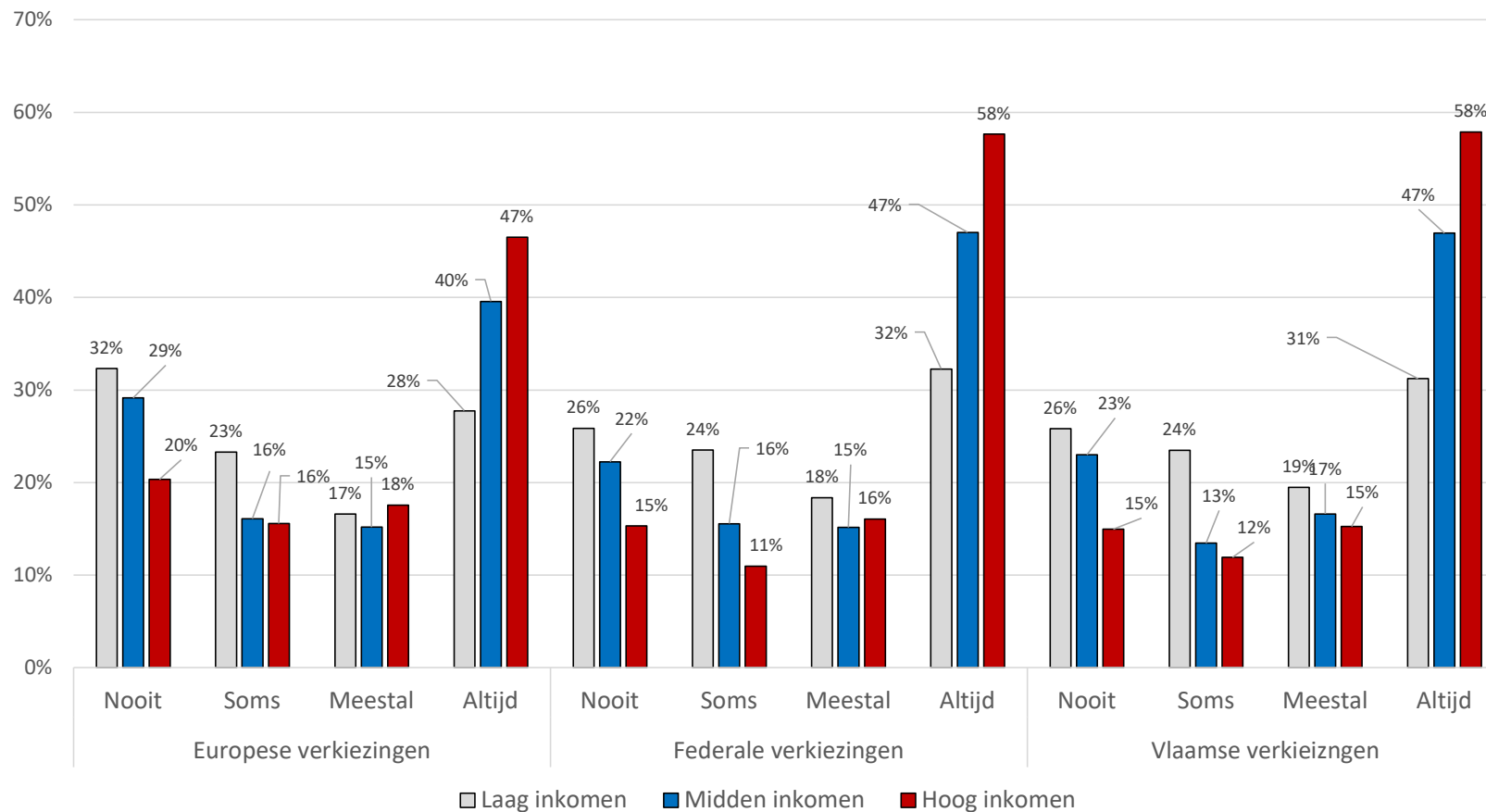
Percentage kiezers dat zegt 'altijd' te zullen gaan stemmen, zelfs zonder opkomstplicht

- *Als gaan stemmen voor het regionale, nationale of Europese parlement niet meer verplicht was in België, zou u dan nog gaan stemmen voor die verkiezingen? Nooit, soms, meestal, altijd.* We kijken in de grafiek naar het percentage van kiezers dat zegt 'altijd' te zullen gaan stemmen
- Minder dan de helft van alle kiezers zegt altijd te zullen gaan stemmen, voor elk van de bestuursniveaus. Vooral voor het Europese niveau zegt slechts bijna één derde dat ze altijd zouden gaan stemmen, het federale en Vlaamse niveau zitten hoger en dicht bij elkaar. Er zal dus *veel* afgehaakt worden als de opkomstplicht wordt afgeschaft. Als we kijken naar degenen die zeggen dat ze 'nooit' zouden gaan stemmen bij de afschaffing van de opkomstplicht en die dus bijna zeker niet meer zullen opkomen (niet in de grafiek), dan zien we dat dat percentage rond één vijfde à één vierde zit: 27% zou nooit nog stemmen voor de Europese verkiezingen, 21% voor de federale verkiezingen en 21% voor de Vlaamse verkiezingen. De vraag is of de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen ook tot een erosie van opkomst bij de drie andere verkiezingen zal leiden. Maar de potentie voor een heel sterke daling van de opkomst is zeker aanwezig. Dat is nogmaals een aanduiding (alvast in gedragsintentie) van het politieke ongenoegen
- Er zijn verschillen tussen electoraten, en ook tussen electoraten en types verkiezingen. Het lijkt er op dat de partij-electoraten zeggen te zullen blijven gaan stemmen vooral voor het bestuursniveau waar ze nu mee aan de macht zijn (zie Vooruit, Open Vld, N-VA). Van alle partijen heeft wellicht PVDA het meest te vrezen van een afschaffing van de opkomstplicht, haar electoraat zal het meest afhaken. De CD&V lijkt globaal relatief het meest te kunnen winnen. Noteer dat de zeer politiek-ontevreden VB-kiezers *niet* massaal zouden afhaken, deze kiezers scoren gemiddeld. Dat de afschaffing van de opkomstplicht deze partij zou decimeren, blijkt alvast niet uit deze cijfers

Lage inkomens zouden afhaken

Blijvende opkomst en inkomensniveau

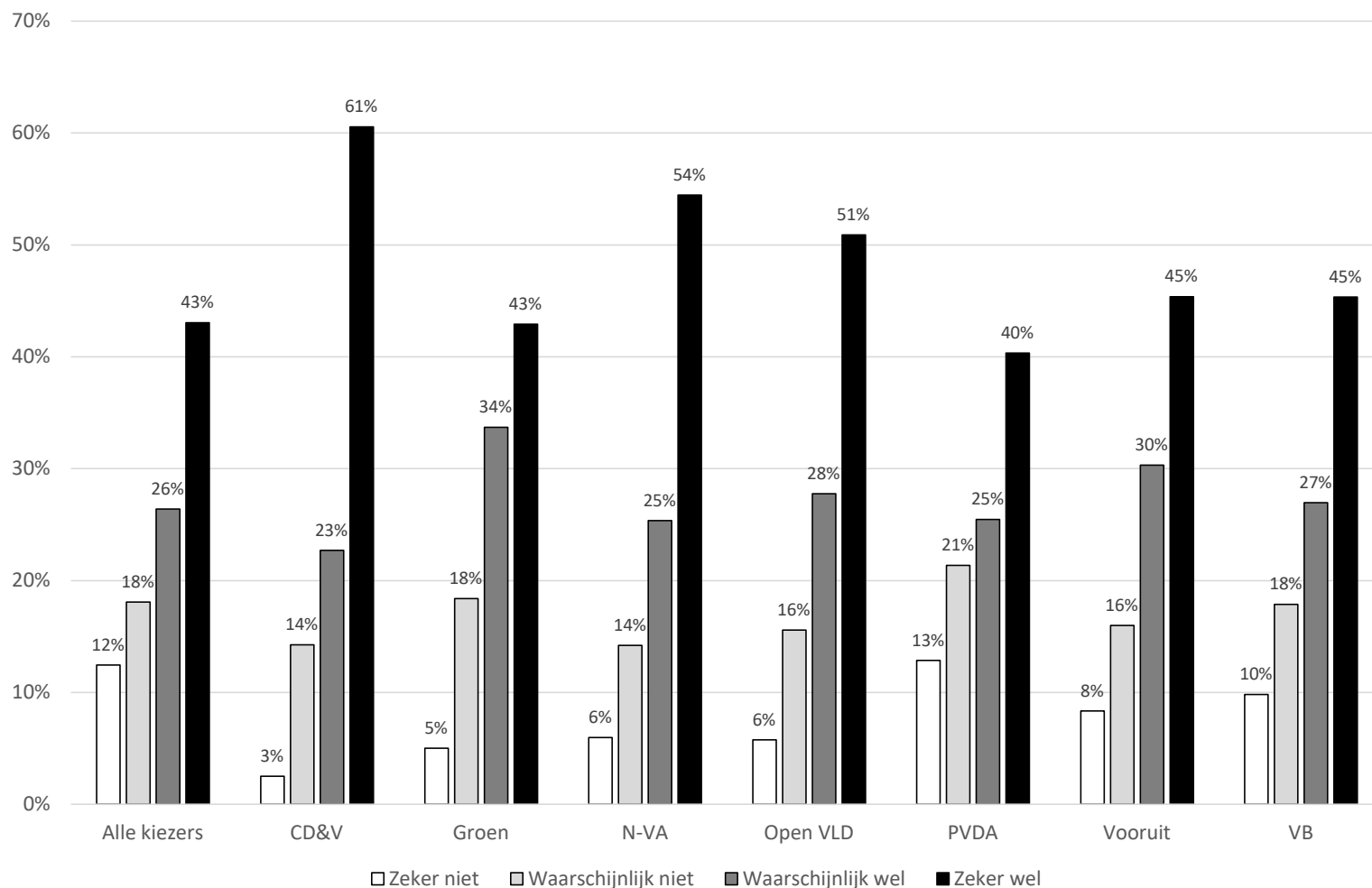
- Als gaan stemmen voor het regionale, nationale of Europese parlement niet meer verplicht was in België, zou u dan nog gaan stemmen voor die verkiezingen? Nooit, soms, meestal, altijd
- We kijken naar de opkomstintenties per bestuursniveau en per inkomenscategorie. We nemen de 25% hoogste inkomens, de 50% middeninkomens en de 25% laagste inkomens
- Er is een *heel* sterk verband tussen het gestandaardiseerd inkomen en blijven stemmen (als de opkomstplicht zou worden afgeschaft). Bijvoorbeeld, de intentie om 'altijd' te blijven stemmen is bij hoge inkomens bijna het dubbele van bij lage inkomens (vb. 58% tov. 32% bij federale verkiezingen). Het is duidelijk dat de afschaffing van de opkomstplicht vooral tot het massaal afhaken van de laagste inkomenscategorieën kan leiden

Wie zou er nog afhaken?

Leeftijd	0.01***
Vrouw	-0.03
Opleidingsniveau (ref: middelbaar afgemaakt)	
Lager opgeleid	-0.09
Hoger opgeleid	0.25***
Gestandaardiseerd inkomen (ref: middelste kwartielen)	
Laagste kwartiel inkomen	-0.09
Hoogste kwartiel inkomen	0.12*
Belfius categorie van gemeente waar respondent woont (ref: woongemeenten)	
Landelijke gemeenten	-0.10
Gemeenten met concentratie economische activiteit	-0.10+
Verstedelijkte gemeenten	-0.16+
Grote en regionale steden	0.07
Kustgemeenten	0.17
Buitenlandse achtergrond	-0.19**
Links-Rechts	-0.12**
Links-Rechts curvilineair	0.01**
Politieke interesse	0.13***
Tevredenheid democratie	0.10***
Stemkeuze (referentie: CD&V)	
PVDA	-0.27*
Groen	0.06
Vooruit	-0.21*
Open VLD	-0.11
N-VA	-0.14
Vlaams Belang	-0.11
Andere partij	0.06
Blanco of ongeldig	-1.02***
Ik zou niet gaan stemmen	-1.36***
Ik mag (nog) niet gaan stemmen	-0.42
Ik weet het niet	-0.17
Intercept	2.00***
Observaties	1921
R ²	0.40

- We maken één schaal van de antwoorden op de drie vragen (bestuursniveaus) over het blijven stemmen na afschaffing van de opkomstplicht (alpha = 0,94; dat betekent dat het een goede schaal is). Daarna schatten we een regressie om te kijken welke de kenmerken zijn van mensen die zouden blijven stemmen (vs. degenen die zouden afhaken)
- Er zijn veel factoren die een statistisch significante rol spelen. Degene die een positief effect uitoefenen (blijven stemmen) staan in het groen, degene die een negatief effect hebben (afhaken) staan in het rood
- Ouderen zouden blijven stemmen, en ook hoger opgeleiden, hoge inkomens, rechtse kiezers, meer extreme kiezers (dat is 'Links-Rechts curvilineair' in de tabel), mensen met meer politieke interesse, en mensen die tevreden zijn met onze democratie
- De afhakers zijn daar het spiegelbeeld van en daarbij zijn er nog andere factoren die afhaken verklaren: een laag inkomen hebben, noch in landelijke noch in grote steden wonen maar tussenin, een buitenlandse achtergrond hebben, op dit moment blanco of ongeldig stemmen en op dit moment (met de huidige opkomstplichtregels) ook niet gaan stemmen
- Als we voor al deze factoren controleren, dan zien we dat het niet zo is dat er grote verschillen tussen electoraten zijn, we zien enkel beperkte effecten voor PVDA en Vooruit. Maar het zijn eerder andere kenmerken van respondenten die maken dat iemand zal afhaken. In ieder geval bevestigt de analyse dat het niet zo is dat VB-kiezers massaal zouden afhaken als de opkomstplicht zou worden afgeschaft

Afschaffing opkomstplicht lokale verkiezingen

- Voor de komende lokale verkiezingen wérd de opkomstplicht afgeschaft. We vragen ons af welke gevolgen voor de opkomst dat zal hebben in oktober 2024
- *De opkomstplicht voor de gemeenteraadsverkiezingen werd afgeschaft. Denkt u dat u bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen van 2024 zal gaan stemmen? Zeker niet, waarschijnlijk niet, waarschijnlijk wel, zeker wel*
- Ongeveer 30% van de kiezers zegt zeker (12%) of waarschijnlijk (18%) *niet* deel te nemen aan de komende gemeenteraadsverkiezingen. Als dat werkelijkheid wordt, dan zal de opkomst in 2024 één keer met een nooit gezien aandeel dalen. Voor alle duidelijkheid: het is helemaal niet zeker dat al deze afhakende kiezers hun intentie ook zullen waarmaken in oktober 2024. Maar de kans op een sterke daling van de opkomst is reëel
- We zien opnieuw verschillen tussen electoraten. Opvallend is de grote trouw van de CD&V-kiezers aan het lokale bestuursniveau (slechts 17% zegt zeker (3%) of waarschijnlijk (14%) af te haken. Ook N-VA kan schijnbaar op een gemotiveerd lokaal kiespubliek rekenen. Met 34% potentiële afhakers zit PVDA met het grootste probleem in 2024. Dat stemt overeen met de resultaten van de regressie op de vorige slide

Besluit houding tegenover politiek

- Uit de vele analyses die we in dit deel presenteerden, komt een onversneden somber beeld naar voren: de Vlamingen zijn anno 2023 zeer kritisch over de democratie en het democratisch proces in ons land. Ondanks het feit dat corona achter de rug is, de oorlog in Oekraïne minder saillant is, de energieprijzen gedaald zijn, en beide regeringen een succes hebben kunnen boeken, zien we daar niet veel van terug in de cijfers
- We konden het niet steeds vergelijken omdat we in DS2023 een groot aantal nieuwe vragen voor het eerst stelden, maar waar we wel doorheen de tijd (soms met 2019) kunnen vergelijken zien we dat de evolutie negatief is: er is nu significant minder vertrouwen in politieke instellingen (sinds 2019), minder tevredenheid met de werking van onze democratie en minder tevredenheid met het regeringsbeleid. Vorig jaar waren die twee laatste nog constant (en zelfs stijging van appreciatie van regeringsbeleid toen), nu zien we een daling
- De ontevredenheid is niet alleen diep maar ook breed en treft een heel aantal aspecten van politiek:
 1. Het *vertrouwen* in instellingen is laag, vooral partijen en politici moeten het ontgelden
 2. Respondenten geven aan dat politici en partijen niet *luisteren* naar de bevolking, niet *handelen* in lijn met de voorkeur van de mensen en er niet in slagen een *beleid* te beslissen dat overeenstemt met wat mensen willen
 3. Nogal wat Vlamingen stellen zich vragen bij het basisprincipe van de *representatieve* democratie en zeggen dat volksvertegenwoordigers het volk niet kunnen vertegenwoordigen of dat het beter is dat de burgers rechtstreeks zelf beslissen
 4. In de perceptie is de *corruptie* toegenomen
- De burgers zijn dus niet blij met wat ze politiek zien gebeuren, maar dat wil niet zeggen dat ze de democratie op zich massaal de rug toe keren. Een overgrote meerderheid zegt dat het belangrijk is om in een democratie te leven, maar ze vinden dat ze bij ons niet goed werkt. Ze onderschrijven dus het principe, maar stellen de representanten, de actoren die de democratie doen werken, in vraag. Noteer ook dat ze geen duidelijke richting aangeven hoe de representanten dan wél zouden moeten handelen, maar het lijkt er wel op dat ze vinden dat politici makkelijker en sneller compromissen moeten sluiten
- Toch zijn er ook minderheden die wél alternatieven voor democratie lusten. Niet zo'n kleine minderheden zeggen dat ze een autoritaire leider wel zien zitten, en een meerderheid vindt technocratie een aantrekkelijk alternatief
- Het gevolg van al dat ongenoegen is dat vele burgers (zeggen te) zullen afhaken als de opkomstplicht wordt afgeschaft. Maar over het algemeen willen Vlamingen wel dat politici niet te onfatsoenlijk worden behandeld; slechts kleine minderheden kunnen begrip opbrengen voor het agressief aanpakken van politici
- Verdere analyse gaf aan dat het ongenoegen veruit het diepst is bij de electoraten van de twee meest radicale partijen, PVDA en vooral Vlaams Belang. Vooral bij die laatste partij is het afwijzen van het politieke bestel zo goed als absoluut en algemeen. Het is moeilijk in te beelden dat zeker het electoraat van het Vlaams Belang zich zou laten charmeren door één van de andere partijen; die radicaal-rechtse kiezers percipiëren zich ondertussen zo sterk als buitenstaanders van het politieke systeem, dat terug de Rubicon oversteken weinig waarschijnlijk lijkt. Belangrijk is ook dat de eventuele afschaffing van de opkomstplicht op het eerste gezicht niet zo'n heel groot electoraal verschil zal maken
- Buiten de evidente associatie met stemgedrag is er nog een tweede factor die samenhangt met het ongenoegen: de sociaal-economische status van de respondent. Telkens weer als we het multivariaat onderzochten, bleek politieke ontevredenheid sterk gecorreleerd met zowel scholing als inkomen. Het zijn de minder sterke sociaal-economische groepen waarbij het ongenoegen zo mogelijk *nog* dieper zit
- De ultieme vraag is natuurlijk of het diepe ongenoegen dat we in detail in kaart brachten terecht of onterecht is. Werkt de Belgische democratie in realiteit niet goed? Wordt er niet geluisterd naar de bevolking? Zijn politici corrupt? Dat kunnen we alleen onderzoeken door met andere landen te vergelijken of door naar longitudinale wijzigingen te kijken, en dat valt buiten het bestek van dit rapport